

Վիճակագրական հավելված

Հավելվածների համարակալումը կատարված է ըստ գլուխների համարակալման:

Առանձին դեպքերում բաղադրիչների գումարի և արդյունքի միջև աննշան տարբերությունները բացատրվում են տվյալների կլորացմամբ:

Հավելված 1

Աղյուսակ A 1.1 Հայաստան. Բնակչության բնական շարժի ցուցանիշները, ամուսնությունները և ամուսնալուծություններն ըստ ՀՀ մարզերի և ք. Երևանի, 2017թ.

	Մշտական բնակչության թվաքանակը, տարեվերջին, հազ. մարդ			Ծնունդ, մարդ			Մահ, մարդ			Ամուսնու- թյուն, դեպք	Ամուսնալուծու- թյուն, դեպք
	Ընդամենը	արական	իգական	Ընդամենը	արական	իգական	Ընդամենը	արական	իգական		
ՀՀ	2 972.7	1 408.2	1 564.5	37 700	19 731	17 969	27 157	13 841	13 316	15 214	3 940
ք. Երևան	1 077.6	497.6	580.0	14 454	7 611	6 843	8 882	4 530	4 352	6 204	1 629
Արագածոտնի մարզ	127.1	62.5	64.6	1 661	891	770	1 196	625	571	652	168
Արարատի մարզ	257.8	124.6	133.2	3 314	1 732	1 582	2 242	1 131	1 111	1 286	256
Արմավիրի մարզ	264.6	128.6	136.0	3 125	1 613	1 512	2 354	1 178	1 176	1 417	286
Գեղարքունիքի մարզ	229.7	114.8	114.9	2 875	1 499	1 376	1 784	907	877	968	169
Լոռու մարզ	217.4	99.5	117.9	2 778	1 480	1 298	2 709	1 358	1 351	1 017	517
Կոտայքի մարզ	251.6	120.4	131.2	3 219	1 651	1 568	2 336	1 225	1 111	1 284	310
Շիրակի մարզ	235.4	110.1	125.3	2 983	1 517	1 466	2 512	1 265	1 247	927	290
Սյունիքի մարզ	138.4	67.4	71.0	1 348	692	656	1 285	689	596	640	164
Վայոց ձորի մարզ	49.6	23.9	25.7	563	288	275	531	268	263	285	48
Տավուշի մարզ	123.5	58.8	64.7	1 380	757	623	1 326	665	661	534	103

Աղբյուրը. ՀՀ ՎԿ

Հավելված 2

Աղյուսակ A3.1. Հայաստան. Աղքատության ցուցանիշները 2008 և 2017թթ.-ին
(ստանդարտ սխալները փակագծերում)

(տոկոսներով)

	2008թ.			2017թ.		
	ծայրահեղ աղքատ (%)	աղքատ (%)	Աղքատների %-ը ընդհանուր առկա բնակչության մեջ	ծայրահեղ աղքատ (%)	աղքատ (%)	Աղքատների %-ը ընդհանուր առկա բնակչության մեջ
<i>Քաղաքային բնակավայրեր</i>	1.9	27.6	64.9	1.2	25.0	63.6
	(0.3)	(0.9)		(0.2)	(0.5)	
<i>ք.Երևան</i>	1.1	20.1	33.9	1.0	22.4	33.3
	(0.4)	(1.4)		(0.3)	(0.7)	
<i>Այլ քաղաքներ</i>	2.8	35.8	31.0	1.3	27.9	30.3
	(0.4)	(1.1)		(0.3)	(0.7)	
<i>Գյուղական բնակավայրեր</i>	1.2	27.5	35.1	1.9	26.8	36.4
	(0.4)	(1.4)		(0.3)	(1.2)	
Ընդամենը	1.6	27.6	100	1.4	25.7	100
	(0.2)	(0.8)		(0.2)	(0.6)	

Աղբյուրը. SSԿԱՀ 2008 և 2017թթ.
Նշում. Սպառումը գնահատվել է մեկ չափահաս անձի հաշվով: Աղքատության ցուցանիշները հաշվարկվել են օգտագործելով 2009թ.-ի նվազագույն պարենային զամբյուղը և 2009թ.-ին գնահատված ոչ պարենային ապրանքների մասնաբաժինը: Աղքատության գծերը ճշգրտվել են գնաճը հաշվի առած: Ստանդարտ սխալները ճշգրտվել են ըստ ընտրանքի սկզբնական միավորների:

Աղյուսակ A3.2. Հայաստան. Մեկ չափահաս անձին համարժեք ամսական սպառումն ըստ դեցիլային խմբերի, 2008 և 2017թթ.-ին դրամ, 2008թ. միջին տարեկան գներով

(տոկոսներով)

Դեցիլային խմբեր	2008թ.		2017թ.		Սպառման միջին տարեկան փոփոխությունը 2008-2017թթ., %
	Մասնաբաժինն ընդամենը սպառման մեջ	Միջին սպառում	Մասնաբաժինն ընդամենը սպառման մեջ	Միջին սպառում	
1-ամենա աղքատ	4.8	20 462	4.4	20 655	0.1
2	5.9	25 200	5.6	26 469	0.5
3	6.7	28 907	6.3	29 953	0.4
4	7.6	32 524	7.1	33 570	0.4
5	8.4	36 311	7.8	37 177	0.3
6	9.4	40 213	8.7	41 149	0.3
7	10.5	44 839	9.9	46 682	0.4
8	11.9	50 663	11.2	52 795	0.5
9	13.9	59 478	13.1	61 881	0.4
10-հարուստ	20.9	90 123	25.9	122 264	3.4
Միջինը	100	42 870	100	47 258	1.1

Աղբյուրը. SSԿԱՀ 2008 և 2017թթ.

Աղյուսակ A3.3. Հայաստան. Աղքատության հիմնական ցուցանիշներն ըստ մարզերի և ք. Երևանի, 2008 և 2017թթ. (ստանդարտ սխալները փակագծերում) {95% վստահության միջակայք ձևավոր փակագծերով}

(տոկոսներով)

	2008թ.		2017թ.		%-ն աղքատների մեջ	%-ն ընդհանուր առկա բնակչության մեջ
	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ	Ծայրահեղ աղքատ	Աղքատ		
ք.Երևան	1.1 (0.4) {0.3 ; 1.9}	20.1 (1.4) {17.3 ; 22.9}	1.0 (0.3) {0.4 ; 1.7}	22.4 (0.7) {20.7 ; 24.0}	27.7	31.8
Արագածոտն	0.5 (0.4) {-0.3 ; 1.3}	20.3 (3.2) {13.9 ; 26.7}	0.0 (0.0) {0.0 ; 0.0}	17.6 (1.8) {13.5 ; 21.7}	2.7	3.9
Արարատ	1.6 (0.7) {0.2 ; 3.0}	31.3 (2.9) {25.5 ; 37.1}	1.6 (0.9) {-0.4 ; 3.7}	21.7 (2.0) {17.1 ; 26.3}	7.6	9.0
Արմավիր	0.7 (0.3) {0.1 ; 1.3}	24.5 (2.4) {19.7 ; 29.3}	0.8 (0.4) {-0.1 ; 1.8}	26.2 (1.9) {21.8 ; 30.6}	10.0	9.9
Գեղարքունիք	0.4 (0.1) {0.2 ; 0.6}	32 (3.1) {25.8 ; 38.2}	1.3 (0.7) {-0.2 ; 2.9}	20.5 (3.0) {13.5 ; 27.5}	5.5	6.9
Լոռի	2.8 (0.8) {1.2 ; 4.4}	34.2 (2.5) {29.2 ; 39.2}	2.1 (0.7) {0.3 ; 3.8}	29.7 (1.8) {25.5 ; 33.9}	10.4	8.9
Կոտայք	2.1 (0.7) {0.7 ; 3.5}	39.5 (2.4) {34.7 ; 44.3}	1.5 (0.7) {-0.2 ; 3.1}	31.1 (1.4) {27.9 ; 34.4}	12.6	10.4
Շիրակ	4.6 (1.3) {2.0 ; 7.2}	42.4 (2.6) {37.2 ; 47.6}	4.7 (1.3) {1.7 ; 7.8}	44.3 (1.5) {40.8 ; 47.7}	14.3	8.3
Սյունիք	1.3 (0.4) {0.5 ; 2.1}	20.3 (3.0) {14.3 ; 26.3}	0.0 (0.0) {0.0 ; 0.0}	18.5 (2.6) {12.5 ; 24.5}	3.3	4.5
Վայոց Ձոր	1.9 (0.9) {0.1 ; 3.7}	21.1 (3.1) {14.9 ; 27.3}	0.0 (0.0) {0.0 ; 0.0}	16.9 (1.9) {12.6 ; 21.2}	1.2	2.0
Տավուշ	1.7 (0.7) {0.3 ; 3.1}	23.2 (2.6) {18.0 ; 28.4}	1.1 (0.7) {-0.6 ; 2.9}	27.8 (2.2) {22.8 ; 32.8}	4.7	4.4
Ընդամենը	1.6 (0.2) {1.2 ; 2.0}	27.6 (0.8) {26.0 ; 29.2}	1.4 (0.2) {1.0 ; 1.9}	25.7 (0.6) {24.4 ; 27.0}	100	100

Աղբյուրը. SSԿԱՀ 2008 և 2017թթ

Աղյուսակ A3.4. Հայաստան. Աղքատությունն ըստ սպառման և եկամտի ցուցանիշների. (ըստ ընդհանուր համակցության) 2017թ. (տոկոսներով)

	Սպառման ցուցանիշով ոչ աղքատներ	Սպառման ցուցանիշով աղքատներ	Ընդամենը
Ծայրահեղ աղքատներ, ծայրահեղ (պարենային) աղքատության գիծ = 23 313 դրամ			
Եկամտի ցուցանիշով ոչ աղքատներ	92.7	1.0	93.7
Եկամտի ցուցանիշով աղքատներ	5.9	0.4	6.3
Ընդամենը	98.6	1.4	100
Աղքատներ, ընդհանուր աղքատության գիծ = 40 867 դրամ			
Եկամտի ցուցանիշով ոչ աղքատներ	61.2	17.9	79.1
Եկամտի ցուցանիշով աղքատներ	13.1	7.8	20.9
Ընդամենը	74.3	25.7	100

Աղբյուրը. SSԿԱՀ 2017թ

Աղյուսակ A3.5. Միաժամանակ և սպառման և եկամտի ցուցանիշներով աղքատները և ծայրահեղ աղքատները, 2008-2017թթ.

(տոկոսներով)

	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.
Ծայրահեղ աղքատներ	0.6	1.2	1.1	1.2	0.6	0.6	0.7	0.6	0,4	0.4
Աղքատներ	14.3	16.6	17.7	16.0	14.2	14.2	11.6	10.8	10,6	7.8

Աղբյուրը. SS4UL 2008-2017թթ.

Աղյուսակ A3.6. Հայաստան. Աղքատության մակարդակը Հայաստանում 1996-2015 թթ.-ին ըստ ՀՖ երեք մեթոդաբանության, 2016-2017թթ.-ին՝ ըստ 2009թ. մեթոդաբանության

(տոկոսներով)

	1996թ. մեթոդաբանությամբ		2004թ. մեթոդաբանությամբ		2009թ. մեթոդաբանությամբ	
	աղքատ	ծայրահեղ աղքատ	աղքատ	ծայրահեղ աղքատ	աղքատ	ծայրահեղ աղքատ
1996	54.7*	27.7*	...	...	...	...
1998/99	55.1	22.9	56.1	21.0	...	...
2001	50.9	16.0	...	...	...	...
2002	49.7	13.1	...	...	...	...
2003	42.9	7.4	...	...	...	...
2004	39.0	7.2	34.6	6.4	53.5	4.4
2005	X	X	29.8	4.6	40.1	3.3
2006	X	X	26.5	4.1	30.2	2.3
2007	X	X	25.0	3.8	26.4	2.0
2008	X	X	23.5	3.1	27.6	1.6
2009	X	X	28.7	5.2	34.1	3.6
2010	X	X	28.9	5.3	35.8	3.0
2011	X	X	25.4	5.2	35.0	3.7
2012	X	X	21.1	3.5	32.4	2.8
2013	X	X	18.1	3.2	32.0	2.7
2014	X	X	18.1	3.3	30.0	2.3
2015	X	X	21.8	4.0	29.8	2.0
2016	X	X	X	X	29.4	1.8
2017	X	X	X	X	25.7	1.4

*) 1996թ. տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտությունն անց է կացվել մեկ ամսվա ընթացքում, այնուհետև 1998/99թ.-ին և սկսած 2001թ.-ից այն իրականացվում է տարեկան պարբերականությամբ:

1996թ.-2003թթ. հետազոտությունների տվյալները տարածված չեն գլխավոր համակցության վրա:

Աղյուսակ A3.7. Հայաստան. Աղքատության մակարդակի փոփոխության բաժանումը սպառման աճի և բաշխվածության բաղադրիչների 2008-2017թթ. ընթացքում (միջին արժեքներ)

	Ընդամենը	Քաղաքային բնակավայրեր	ք. Երևան	Այլ քաղաքներ	Գյուղական բնակավայրեր
Ծայրահեղ աղքատներ					
Աղքատության մակարդակի տոկոսային փոփոխությունը	-0.20	-0.73	-0.03	-1.49	0.70
Սպառման բաղադրիչ	-7.99	-9.11	-8.76	-9.40	-6.04
Վերաբաշխման բաղադրիչ	7.79	8.38	8.73	7.91	6.74
Աղքատներ					
Աղքատության մակարդակի տոկոսային փոփոխությունը	-1.85	-2.59	2.31	-7.96	-0.68
Սպառման բաղադրիչ	-31.10	-32.14	-27.80	-36.35	-29.46
Վերաբաշխման բաղադրիչ	29.25	29.56	30.11	28.40	28.78

Աղբյուրը. SS4UL 2008 – 2017թթ.

Նշում. Ինչպես վկայում են վերլուծության արդյունքները, 2008-2017թթ.-ի ընթացքում Հայաստանում աղքատության ընդհանուր մակարդակի 1.85 տոկոսային կետով նվազումը պայմանավորված է և՛ սպառման, և՛ վերաբաշխման բաղադրիչների ազդեցությամբ: Այսպես՝ այն դեպքում, երբ առաջին բաղադրիչի՝ սպառման միջին մակարդակի աճը հանգեցրել է աղքատության մակարդակի 31.10 տոկոսային կետով անկմանը, ապա երկրորդ բաղադրիչի՝ վերաբաշխման հիմքում ընկած անհավասարության ցուցանիշի աճը հանգեցրել է աղքատության մակարդակի 29.25 տոկոսային կետով աճի: Այլ կերպ ասած, էթե Հայաստանի բոլոր տնային տնտեսությունների սպառման մակարդակն աճեր միևնույն արագությամբ, ապա 2008թ. համեմատ աղքատությունը 2017թ. կնվազեր 31.10 տոկոսային կետով: Փոխարենը, աղքատ տնային տնտեսությունների սպառման ավելի դանդաղ աճի ժամանակի ընթացքում աճի տեմպերի անհավասարության հետևանքով, աղքատության մակարդակը նվազեց ընդամենը 1.85 տոկոսային կետով: Այսպիսով, երկու բաղադրիչները համատեղ հանգեցրել են աղքատության մակարդակի նվազման:

**Աղյուսակ A 3.8. Հայաստան. Սպառման դետերմինանտները, 2008 և 2017թթ.-ին,
Կախյալ փոփոխական՝ 1n (մեկ չափահասի հաշվով սպառումը)**

	2008թ. Լրիվ պայմաններ		2017թ. Լրիվ պայմաններ	
Տնային տնտեսության բնութագրիչներ				
0-5 տարիքային խումբ	-0.026	(0.010)**	-0.057	(0.017)***
6-14 տարիքային խումբ	0.014	(0.008)*	-0.039	(0.009)***
15-18 տարիքային խումբ	-0.052	(0.013)***	-0.108	(0.022)***
19-25 տարիքային խումբ	0.011	-0.009	-0.006	(0.014)
26-45 տարիքային խումբ	0.022	(0.008)**	0.005	(0.012)
46-60 տարիքային խումբ		հենք		հենք
61+ տարիքային խումբ	-0.023	(0.012)*	0.019	(0.015)
Ln(տնային տնտեսության չափը)	-0.213	(0.022)***	-0.233	(0.038)***
Տնային տնտեսության գլխավորի բնութագրիչները				
Գլխավորի տարիքը	-0.007	(0.003)*	0.000	(0.001)
(Տարիքը) ²	0	(0.000)**	-0.000	(0)***
Կին	-0.06	(0.010)***	-0.066	(0.019)***
Հաշմանդամ	-0.027	-0.037	-0.012	(0.022)
Տարրական կամ ցածր կրթություն, թերի միջնակարգ		հենք		հենք
Ընդհանուր միջնակարգ կրթություն	0.076	(0.013)***	0.005	(0.023)
Միջնակարգ մասնագիտական	0.261	(0.097)**	-0.028	(0.016)
Բարձրագույն կրթություն	0.237	(0.013)***	0.203	(0.024)***
Վարձու աշխատող		հենք		հենք
Ինքնազբաղված	0.053	(0.027)*	0.020	(0.024)
Այլ գործունեությամբ զբաղվող	0.044	(0.064)	-0.009	(0.075)
Գործազուրկ	-0.014	(0.021)	0.031	(0.018)
Կենսաթոշակառու	0.048	(0.036)	-0.006	(0.025)
Այլ ոչ մասնակից	0.019	(0.071)	0.216	(0.08)**
Տնային տնտեսության այլ բնութագրիչներ				
Միգրացիայում գտնվող անդամների առկայությունը	0.074	(0.018)***	0.166	(0.011)***
Արտասահմանից վերադարձած անդամների առկայությունը	0.079	(0.025)***	0.091	(0.016)***
Հայաստանի այլ մրնակավայրերից վերադարձած անդամների առկայությունը	0	0	0.082	(0.066)
Վարձու աշխատող անդամների մասնաբաժինը տնային տնտեսությունում		հենք		հենք
Ինքնազբաղված անդամների մասնաբաժինը տնային տնտեսությունում	-0.023	(0.024)	0.045	(0.026)
Այլ գործունեությամբ զբաղվող անդամների մասնաբաժինը տնային տնտեսությունում	-0.049	(0.076)	0.022	(0.071)
Գործազուրկ անդամների մասնաբաժինը տնային տնտեսությունում	-0.244	(0.023)***	-0.230	(0.024)***
Կենսաթոշակառու անդամների մասնաբաժինը տնային տնտեսությունում	-0.283	(0.062)***	-0.091	(0.036)**
Այլ չզբաղված անդամների մասնաբաժինը տնային տնտեսությունում	0.094	(0.033)**	0.245	(0.076)***
Ք.Երևան		հենք		հենք
Արագածոտն	-0.075	(0.020)***	-0.195	(0.007)***
Արարատ	-0.148	(0.011)***	-0.004	(0.004)
Արմավիր	-0.043	(0.015)**	-0.011	(0.008)
Գեղարքունիք	-0.16	(0.016)***	-0.074	(0.006)***
Լոռի	-0.165	(0.011)***	-0.152	(0.008)***
Կոտայք	-0.196	(0.007)***	-0.104	(0.005)***
Շիրակ	-0.211	(0.007)***	-0.293	(0.005)***
Սյունիք	-0.022	(0.010)**	-0.070	(0.008)***
Վայոց ձոր	0.008	(0.015)	0.028	(0.006)***
Տավուշ	-0.028	(0.014)*	-0.116	(0.004)***
Կոնստանտա	11.112		11.454	(0.037)***
Ճշգրտված R քառակուսի	0.235		0.2366	
Աղքատներ MSE	0.3724		0.2318	
Դիտարկումների թիվը	7294		7776	

Աղբյուրը: SS4ԱՀ 2008 և 2017թթ. տվյալները:

Նշում. հենք – համեմատվող կատեգորիա, * ցույց է տալիս 10% նշանակալիություն;

** ցույց է տալիս 5% նշանակալիություն; *** ցույց է տալիս 1% նշանակալիություն:

**Աղյուսակ A3.9. Հայաստան. Մպատման բաղադրիչներն ըստ քվինտիլային խմբերի և տարածաշրջանների, 2008 և 2017թթ.
(միջին հանրապետական գներով, դրամ, ամսական, մեկ չափահաս անձի հաշվով)**

	Ամենաաղքատ		2		3		4		5		Ընդամենը	
	2008	2017	2008	2017	2008	2017	2008	2017	2008	2017	2008	2017
Բոլոր տնային տնտեսությունները												
Սննդամթերք	16 056	17 307	19 096	22 336	21 703	26 047	25 238	29 513	30 461	35 732	22 512	26 187
Ոգելից խմիչքներ և ծխախոտ	762	1 004	1 234	1 494	1 537	2 032	2 050	2 455	2 733	5 126	1 663	2 422
Հագուստ և կոշիկեղեն	254	358	565	671	1 061	1 277	2 061	2 042	4 427	5 864	1 674	2 043
Կոմունալ, կապի (հեռագիր) ծախսեր	2 263	5 329	3 693	7 242	5 069	9 178	5 670	10 989	8 720	17 252	5 084	9 998
Տրանսպորտ	148	681	363	1 571	549	2 418	875	4 633	1 099	12 909	607	4 443
Կենցաղային ապրանքներ	737	559	1 357	763	2 281	974	3 624	1 262	8 378	2 211	3 276	1 154
Հանգիստ, մշակույթ	0	93	1	162	2	216	13	559	67	6 948	17	1 596
Կրթություն	144	30	778	63	1315	98	1943	1 689	4048	4 855	1646	1 347
Առողջապահություն	12	1 112	154	1 677	259	2 352	687	3 716	6 133	19 306	1 449	5 633
Այլ ծառայություններ	324	758	586	1 038	983	1 472	1 472	2 946	2 839	5 949	1 232	2 435
Երկարաժամկետ օգտագործման ապրանքների պայմանական հաշվարկային արժեքը	2 149	5 514	2 904	7 129	3 512	8 362	4 128	9 331	5 876	11 821	3 710	8 431
Միջին	22 849	32 745	30 730	44 148	38 270	54 438	47 760	69 135	74 782	127 973	42 870	65 688
Բնամթերքային տեսքով ստացված սպառված սննդամթերք	2 478	2 494	2 909	3 555	3 529	4 368	4 691	4 944	4 541	5 289	3 630	4 130
ք. Երևան												
Սննդամթերք	14 847	16 246	17 411	19 665	19 810	22 557	22 448	25 072	28 426	33 295	21 670	24 514
Ոգելից խմիչքներ և ծխախոտ	976	1 117	1 469	1 642	1 725	2 173	2 483	2 517	2 747	5 089	2 018	2 802
Հագուստ և կոշիկեղեն	144	288	471	542	759	1 090	1 614	1 891	4 532	7 346	1 865	2 810
Կոմունալ, կապի (հեռագիր) ծախսեր	2 872	6 325	4 197	8 894	5 974	11 307	6 183	12 989	9 676	19 520	6 327	12 699
Տրանսպորտ	211	925	366	1 784	549	3 080	855	5 233	863	16 247	622	6 679
Կենցաղային ապրանքներ	730	476	1 462	638	2 597	847	3 895	1 048	9 088	2 059	4 245	1 133
Հանգիստ, մշակույթ	0	99	2	206	4	246	9	711	69	9 189	23	2 881
Կրթություն	247	16	966	94	1 630	82	2 482	2 511	4 844	5 972	2 405	2 220
Առողջապահություն	1	1 549	173	2 377	224	3 393	998	4 994	4 877	21 342	1 656	8 374
Այլ ծառայություններ	733	970	1 252	1 326	1 593	1 730	2 591	3 375	4 251	7 778	2 334	3 577
Երկարաժամկետ օգտագործման ապրանքների պայմանական հաշվարկային արժեքը	2 524	5 483	3 075	6 763	3 493	8 138	4 164	9 153	6 216	11 847	4 195	8 694
Միջին	23 284	33 493	30 844	43 931	38 359	54 641	47 721	69 492	75 591	139 685	47 311	76 383
Բնամթերքային տեսքով ստացված սպառված սննդամթերք	791	570	573	649	736	1 006	1 540	998	2 075	3 498	1 263	1 587
Այլ քաղաքների տնային տնտեսություններ												
Սննդամթերք	15 654	16 781	18 871	22 342	21 914	25 693	25 275	29 803	30 302	36 241	21 318	25 517
Ոգելից խմիչքներ և ծխախոտ	726	893	1 208	1 358	1 413	1 807	1 729	2 221	2 598	4 770	1 408	2 065

	Ամենաաղքատ		2		3		4		5		Ընդամենը	
	2008	2017	2008	2017	2008	2017	2008	2017	2008	2017	2008	2017
Հագուստ և կոշիկներ	273	276	523	686	1 170	1 283	2 210	1 507	4 395	3 716	1 420	1 368
Կոմունալ, կապի (հեռագիր) ծախսեր	2 209	5 901	3 970	7 911	5 314	10 006	6 587	12 278	9 351	17 278	4 977	10 259
Տրանսպորտ	148	427	307	950	435	1 854	753	3 557	1 482	9 726	534	2 927
Կենցաղային ապրանքներ	774	625	1 412	826	2 045	983	3 360	1 210	8 778	2 115	2 756	1 096
Հանգիստ, մշակույթ	0	114	0	174	3	206	37	500	137	4 338	27	894
Կրթություն	145	58	804	93	1 275	192	2 262	1 654	4 238	4 458	1 460	1 095
Առողջապահություն	11	1 057	206	1 611	276	2 142	323	3 030	7 041	22 238	1 182	5 169
Այլ ծառայություններ	126	693	321	951	584	1 397	856	2 618	1 572	4 038	590	1 798
Երկարաժամկետ օգտագործման ապրանքների պայմանական հաշվարկային արժեքը	2 194	5 911	2 986	7 408	3 607	8 742	4 556	10 381	6 245	12 268	3 623	8 717
Միջին	22 259	32 737	30 609	44 309	38 037	54 305	47 948	68 759	76 138	121 186	39 296	60 905
Բնափերային տեսքով ստացված սպառված սննդամթերք	962	970	1 052	1 659	1 392	1 685	1 503	1 988	2 529	2 420	1 382	1 702
Գյուղաբնակ տնային տնտեսություններ												
Սննդամթերք	17 454	18 466	20 476	24 025	23 439	29 038	27 668	32 334	33 849	39 011	24 378	28 076
Ոգելից խմիչքներ և ծխախոտ	643	1 012	1 097	1 507	1 451	2 120	1 873	2 562	2 815	5 455	1 547	2 383
Հագուստ և կոշիկներ	313	470	673	742	1 273	1 417	2 358	2 483	4 282	5 292	1 715	1 925
Կոմունալ, կապի (հեռագիր) ծախսեր	1 870	4 180	3 070	5 672	3 946	6 823	4 636	8 820	6 699	13 814	3 982	7 576
Տրանսպորտ	100	706	418	1 924	644	2 399	970	4 909	1 186	10 339	657	3 759
Կենցաղային ապրանքներ	699	568	1 230	793	2 161	1 064	3 552	1 439	6 931	2 514	2 803	1 215
Հանգիստ, մշակույթ	0	72	0	125	0	201	2	494	11	5 590	2	1 073
Կրթություն	65	17	623	19	1 029	29	1 265	1 155	2 620	3 476	1 080	820
Առողջապահություն	21	844	87	1 285	280	1 734	647	3 288	7 463	13 970	1 486	3 731
Այլ ծառայություններ	211	660	353	925	677	1 366	857	2 864	1 532	4 670	704	1 981
Երկարաժամկետ օգտագործման ապրանքների պայմանական հաշվարկային արժեքը	1 806	5 228	2 705	7 142	3 450	8 205	3 824	8 785	5 062	11 437	3 339	7 998
Միջին	23 184	32 222	30 732	44 159	38 351	54 396	47 652	69 132	72 451	115 568	41 691	60 538
Բնափերային տեսքով ստացված սպառված սննդամթերք	5 574	5 041	6 364	6 882	8 161	9 279	9 488	9 485	10 029	10 205	7 898	8 076

Աղբյուրը: ՏՏԿԱՀ 2008 և 2017

Աղյուսակ A3.10. Հայաստան: Եկամտի աղբյուրներն ըստ սպառման քվինտիլային խմբերի և բնակավայրերի, 2017թ.-ին (ըստ 2017թ. ընթացիկ գների, ամսական, դրամով, մեկ չափահաս անձին համարժեք)

Եկամտի աղբյուրներ	1	2	3	4	5	Ընդամենը
Բոլոր տնային տնտեսություններ						
Վարձու աշխատանքից	21 701	28 583	39 153	49 455	68 794	41 537
Ինքնազբաղվածությունից	3 585	4 164	5 857	7 504	15 613	7 344
Գյուղատնտեսական գործունեությունից	8 296	12 927	12 177	13 315	11 809	11 705
Բարեկամներից տրանսֆերտներ	3 214	4 647	6 522	8 476	12 149	7 002
Սոցիալական տրանսֆերտներ	11 457	12 599	12 974	12 616	11 839	12 297
Կենսաթոշակներ	8 944	10 962	11 697	11 600	11 299	10 900
Այլ սոցիալական աջակցություն	161	131	99	158	206	151
Վաճառված անշարժ գույք	27	77	46	4	168	64
Այլ եկամուտ	1 188	1 243	2 147	2 299	3 801	2 136
Բնամթերային տեսքով եկամուտ	1 468	1 983	2 283	2 605	3 526	2 373
Միջին	50 936	66 223	81 160	96 273	127 702	84 459
Ք. Երևան						
Վարձու աշխատանքից	31 869	42 428	61 583	71 232	88 450	62 639
Ինքնազբաղվածությունից	6 163	5 349	7 602	10 445	19 677	10 983
Գյուղատնտեսական գործունեությունից	374	530	652	1 010	1 414	868
Բարեկամներից տրանսֆերտներ	3 002	3 933	4 410	6 747	12 292	6 786
Սոցիալական տրանսֆերտներ	11 976	13 751	13 362	14 069	12 714	13 121
Կենսաթոշակներ	10 762	12 639	12 793	13 462	12 228	12 364
Այլ սոցիալական աջակցություն	51	197	80	306	318	205
Վաճառված անշարժ գույք	95	270	93	9	361	184
Այլ եկամուտ	985	1 124	1 883	1 978	2 888	1 905
Բնամթերային տեսքով եկամուտ	571	580	956	1 022	3 427	1 551
Միջին	55 036	67 965	90 543	106 511	141 221	98 038
Այլ քաղաքների տնային տնտեսություններ						
Վարձու աշխատանքից	23 215	30 786	38 287	51 404	65 626	40 249
Ինքնազբաղվածությունից	3 706	3 704	6 571	8 803	16 202	7 287
Գյուղատնտեսական գործունեությունից	2 718	3 503	3 551	4 044	4 233	3 564
Բարեկամներից տրանսֆերտներ	4 166	4 359	6 604	10 418	12 459	7 238
Սոցիալական տրանսֆերտներ	11 710	12 969	14 129	13 950	13 158	13 173
Կենսաթոշակներ	8 730	11 303	12 622	12 535	12 646	11 495
Այլ սոցիալական աջակցություն	284	151	65	196	172	172
Վաճառված անշարժ գույք	0	12	10	4	0	6
Այլ եկամուտ	1 339	1 181	1 937	1 627	2 835	1 730
Բնամթերային տեսքով եկամուտ	819	1 035	1 208	1 265	1 783	1 190
Միջին	47 673	57 550	72 296	91 514	116 296	74 437
Գյուղաբնակ տնային տնտեսություններ						
Վարձու աշխատանքից	13 325	18 080	22 662	33 490	41 621	25 153
Ինքնազբաղվածությունից	1 666	3 773	3 896	4 692	9 034	4 394
Գյուղատնտեսական գործունեությունից	18 241	28 173	28 518	27 513	33 331	26 840
Բարեկամներից տրանսֆերտներ	2 624	5 326	8 075	8 416	11 694	6 999
Սոցիալական տրանսֆերտներ	10 891	11 578	11 675	10 788	9 502	10 950
Կենսաթոշակներ	7 822	9 631	10 053	9 747	8 857	9 241
Այլ սոցիալական աջակցություն	143	74	142	35	62	91
Վաճառված անշարժ գույք	0	6	40	0	8	11
Այլ եկամուտ	1 216	1 367	2 533	2 941	5 934	2 638
Բնամթերային տեսքով եկամուտ	2 607	3 614	4 235	4 525	5 021	3 952
Միջին	50 570	71 918	81 634	92 364	116 145	80 936

Աղբյուրը. SSYUՀ 2017թ.

Նշում Եկամուտը սահմանվել է, որպես ընդամենը տնօրինվող եկամուտ: Եկամուտը հաշվարկվել է մեկ չափահաս անձին համարժեք:

Հավելված 3

Աղյուսակ A6.1 Տնային տնտեսությունների մեկ առկա անդամի հաշվով միջին ամսական սպառողական ծախսերը 2008, 2016-2017թթ.-ին

(դրամ)

	Ընդամենը տնային տնտեսություններ			այդ թվում՝					
				քաղաքային բնակավայր			գյուղական բնակավայր		
	2008	2016	2017	2008	2016	2017	2008	2016	2017
Սպառողական ծախսեր	28 878	43 978	44 413	30 568	46 519	48 611	25 754	39 536	37 753
այդ թվում՝									
• սնունդ	14 984	18 520	18 446	15 086	18 540	18 675	14 794	18 486	18 082
• ոչ պարենային ապրանքների գնում	4 730	8 732	8 497	5 082	8 735	9 016	4 079	8 727	7 673
որից՝									
հագուստ, կոշիկ, կտոր	1 247	1 882	1 581	1 243	1 582	1 647	1 254	2 406	1 477
կահույք և կուլտուր-կենցաղային ապրանքներ	1 122	851	497	1 238	857	477	909	840	529
դեղորայք, բուժ. պարագաներ	536	1 969	1 975	635	2 328	2 387	354	1 341	1 321
շինարարական նյութեր	133	392	220	178	432	254	49	323	166
վառելիք	544	1 669	2 025	521	1 527	1 851	586	1 918	2 301
• այլոհոյային խմիչքի գնում	227	244	321	218	216	345	243	293	283
• ծխախոտի գնում	1 019	1 351	1 649	1 094	1 334	1 726	882	1 380	1 527
• անձնական ծառայությունների վճար	7 918	15 131	15 500	9 088	17 694	18 849	5 756	10 650	10 188
այդ թվում՝ բնակ-կոմունալ ծառայություններ	2 635	6 148	6 495	3 052	7 264	8 075	1 865	4 199	3 986
որից վճարը՝ բնակման կերպ	36	474	942	55	734	1 500	2	21	56
կոմունալ ծառայություն	2 599	5 674	5 553	2 997	6 530	6 576	1 863	4 178	3 930
ներառյալ՝ էլեկտրաէներգիա	1 031	2 619	2 334	1 144	2 905	2 582	821	2 121	1 940
գազ	1 254	2 521	2 649	1 351	2 959	3 261	1 075	1 755	1 679
փայտ	19	154	96	10	130	73	37	195	133
կենցաղային ծառայության վճար	46	308	345	52	399	404	36	149	251
որից հագուստի, կոշիկի վերանորոգում	4	5	10	5	7	13	3	2	4
մշակութային ծառայություններ	3	196	98	5	258	102	0	88	92
ուսման վճար	1 221	663	1 047	1 457	811	1 302	783	406	642
բուժօգնության վճար	1 035	2 308	2 490	1 029	2 923	3 044	1 048	1 234	1 610
բուժարանի վճար, ներառյալ հանգիստը	20	658	814	30	548	1 034	1	849	466
տրանսպորտային ծառայություններ	967	1 570	1 461	1 199	1 877	1 843	539	1 033	855
կապի ծառայություններ	1 404	2 438	1 921	1 553	2 714	2 223	1 129	1 956	1 441
իրավաբանական ծառայություններ	16	447	518	22	409	508	5	513	534

Աղբյուրը. SSYU2 2008, 2016-2017թթ

Աղյուսակ A 6.2. Տնային տնտեսությունների մեկ շնչի հաշվով միջին ամսական սպառողական ծախսերն բաշխված ըստ դեցիլային խմբերի 2004-2017 թթ.-ին

(դրամ)

2004թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	19 251	5 740	8 535	10 436	12 289	14 154	16 288	18 950	22 638	28 763	54 713
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	10 797	4 214	6 090	7 480	8 543	9 428	10 437	11 693	13 425	15 853	20 815
ալկոհոլային խմիչք	163	21	38	63	53	85	120	146	211	275	614
ծխախոտ	808	296	399	531	652	732	801	866	1 090	1 157	1 560
ոչ պարենային ապրանքներ	2 787	492	872	929	1 315	1 623	2 030	2 634	3 092	4 696	10 180
ծառայություններ	4 696	717	1 136	1 433	1 726	2 286	2 900	3 611	4 820	6 782	21 544

2005թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	21 109	6 071	9 233	11 583	13 514	15 500	17 902	20 878	24 902	31 248	60 276
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	12 035	4 448	6 598	8 348	9 322	10 417	11 846	13 124	14 937	17 803	23 518
ալկոհոլային խմիչք	179	18	32	42	63	82	112	152	182	350	751
ծխախոտ	835	261	436	519	624	735	863	1 022	1 217	1 160	1 513
ոչ պարենային ապրանքներ	3 014	506	828	1 005	1 403	1 711	1 892	2 555	3 134	4 525	12 588
ծառայություններ	5 046	838	1 339	1 669	2 102	2 555	3 189	4 025	5 432	7 410	21 906

2006թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	23 276	7 321	10 878	13 239	15 249	17 561	20 117	23 319	27 457	34 187	63 377
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	13 149	5 318	7 852	9 182	10 199	11 631	12 867	14 068	15 884	18 434	26 031
ալկոհոլային խմիչք	210	18	34	62	73	114	131	214	258	356	842
ծխախոտ	953	283	463	564	783	839	1 013	1 125	1 326	1 373	1 759
ոչ պարենային ապրանքներ	3 250	515	917	1 284	1 501	2 184	2 327	2 934	3 652	5 337	11 837
ծառայություններ	5 714	1 187	1 612	2 147	2 693	2 793	3 779	4 978	6 337	8 687	22 908

2007թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	26 297	8 065	11 841	14 424	16 876	19 554	22 533	26 077	31 446	40 137	72 006
այդ թվում՝											
սննդամթերք*	14 080	5 620	8 085	9 450	10 602	12 056	13 465	15 311	17 475	19 976	28 761
ալկոհոլային խմիչք	236	31	65	77	100	108	146	216	309	441	863
ծխախոտ	975	367	447	697	881	891	993	1 109	1 295	1 384	1 685
ոչ պարենային ապրանքներ	4 113	578	1 091	1 223	1 586	2 094	2 881	3 465	4 638	7 338	16 232
ծառայություններ	6 893	1 469	2 152	2 976	3 708	4 406	5 049	5 975	7 729	10 999	24 465

2008թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	28 878	9 132	13 434	16 316	19 398	22 536	25 824	29 585	35 254	44 165	73 124
այդ թվում՝											
սննդամթերք*	14 984	6 153	8 906	10 250	11 710	12 967	14 766	16 371	18 520	20 882	29 911
ալկոհոլային խմիչք	227	37	50	64	121	142	138	176	318	370	850
ծխախոտ	1 019	408	540	721	796	1 054	983	1 044	1 361	1 405	1 884
ոչ պարենային ապրանքներ	4 730	670	1 110	1 535	2 156	2 727	3 607	4 720	5 850	8 413	16 508
ծառայություններ	7 918	1 864	2 828	3 747	4 615	5 645	6 330	7 274	9 206	13 095	24 571

2009թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	27 667	8 984	13 033	15 934	18 692	21 468	24 564	28 475	33 321	41 394	70 813
այդ թվում՝											
սննդամթերք*	14 145	5 715	8 220	9 730	11 139	12 504	13 525	15 586	17 145	20 347	27 541
ալկոհոլային խմիչք	238	17	42	64	92	119	183	249	296	463	860
ծխախոտ	1 035	458	542	744	884	1 082	1 114	1 065	1 303	1 385	1 777
ոչ պարենային ապրանքներ	7 955	695	1 196	1 686	2 192	2 600	3 168	4 361	5 685	7 100	14 257
ծառայություններ	4 294	2 100	3 032	3 709	4 384	5 164	6 575	7 214	8 892	12 100	26 378

2010թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	28 646	9 478	13 371	16 177	18 680	21 544	24 759	28 260	33 515	42 086	77 560
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	14 844	6 124	8 495	9 962	11 338	12 753	14 197	15 611	18 382	21 942	29 672
ակրոհոլային խմիչք	272	29	44	72	115	135	161	199	308	584	1 074
ծխախոտ	1 009	369	558	694	771	879	1 086	1 214	1 229	1 538	1 766
ոչ պարենային ապրանքներ	4 439	809	1 244	1 803	2 151	2 585	3 403	4 135	5 288	7 228	15 625
ծառայություններ	8 082	2 147	3 030	3 645	4 305	5 191	5 913	7 101	8 307	10 793	29 422

2011թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	32 585	10 677	15 154	18 419	21 344	24 404	27 803	32 088	37 591	47 385	90 979
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	17 184	6 716	9 530	11 373	12 935	14 302	16 590	18 630	21 150	25 115	35 486
ակրոհոլային խմիչք	245	30	62	67	71	95	149	251	286	500	942
ծխախոտ	1 123	476	689	745	965	1 036	995	1 311	1 351	1 629	2 031
ոչ պարենային ապրանքներ	5 022	873	1 386	2 000	2 520	2 936	3 761	4 435	5 677	7 364	19 163
ծառայություններ	9 011	2 582	3 487	4 234	4 853	6 035	6 308	7 461	9 127	12 777	33 357

2012թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	34 832	11 506	16 502	19 897	23 215	26 757	30 488	35 006	41 039	51 231	93 472
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	16 970	7 276	9 734	11 495	13 081	14 616	16 330	18 550	20 957	24 713	33 820
ակրոհոլային խմիչք	242	33	45	64	80	107	139	212	309	377	1 048
ծխախոտ	1 199	492	670	873	915	1 091	1 114	1 161	1 592	1 696	2 379
ոչ պարենային ապրանքներ	6 159	900	1 919	2 616	3 254	4 042	5 427	5 945	7 080	9 558	20 823
ծառայություններ	10 262	2 804	4 134	4 849	5 885	6 901	7 477	9 138	11 101	14 888	35 402

2013թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	36 787	11 929	17 537	21 034	24 460	27 881	31 930	37 021	43 789	54 399	97 905
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	17 622	7 395	10 400	11 961	14 044	15 263	16 794	18 959	22 143	25 280	33 975
ակրոհոլային խմիչք	235	22	57	75	82	108	115	155	339	444	953
ծխախոտ	1 289	566	777	1 032	1 071	1 140	1 456	1 614	1 463	1 686	2 088
ոչ պարենային ապրանքներ	6 568	1 037	2 042	2 954	3 553	4 701	5 491	6 355	8 038	11 639	19 872
ծառայություններ	11 073	2 908	4 260	5 013	5 711	6 669	8 070	9 939	11 806	15 350	41 017

2014թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	40 770	12 779	18 706	22 634	26 313	30 385	34 667	40 210	47 235	59 040	117 784
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	18 635	7 660	10 738	12 995	14 729	16 114	17 986	20 085	22 813	27 096	36 137
ալկոհոլային խմիչք	244	23	52	82	88	85	174	210	280	429	1 012
ծխախոտ	1 404	441	834	822	1 014	1 288	1 371	1 708	1 729	1 817	3 018
ոչ պարենային ապրանքներ	7 442	1 340	2 458	3 124	3 854	4 847	6 104	7 578	9 104	11 790	24 222
ծառայություններ	13 045	3 315	4 624	5 611	6 628	8 051	9 032	10 629	13 309	17 908	53 395

2015թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	42 867	13 675	19 450	23 516	27 492	31 964	36 770	42 349	49 757	60 993	122 641
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	18 705	8 233	11 275	13 665	14 849	16 809	17 936	20 772	23 021	27 161	33 312
ալկոհոլային խմիչք	237	21	44	66	118	153	142	253	303	433	840
ծխախոտ	1 414	555	928	807	1 297	1 309	1 476	1 566	1 888	2 220	2 089
ոչ պարենային ապրանքներ	8 074	1 481	2 387	3 123	4 494	5 452	7 209	8 002	10 187	12 259	26 129
ծառայություններ	14 437	3 385	4 816	5 855	6 734	8 241	10 007	11 756	14 358	18 920	60 271

2016թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Սպառողական ծախսեր	43 978	14 021	19 776	23 824	28 328	33 679	39 290	45 182	53 285	64 890	117 485
այդ թվում՝											
աննդամթերք*	18 520	8 443	11 007	13 647	15 138	16 581	19 074	20 337	20 589	23 877	36 496
ալկոհոլային խմիչք	244	28	51	88	116	133	204	224	215	486	898
ծխախոտ	1 351	455	742	1 022	1 118	1 338	1 506	1 680	1 801	1 712	2 133
ոչ պարենային ապրանքներ	8 732	1 716	2 789	3 082	4 454	5 901	7 181	9 154	13 161	14 380	25 500
ծառայություններ	15 131	3 379	5 187	5 985	7 502	9 726	11 325	13 787	17 519	24 435	52 458

2017թ.	Ընդամենը	Դեցիլային խմբերն ըստ սպառողական ծախսերի										
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
Սպառողական ծախսեր												
	44 413	13 891	19 794	23 724	27 475	31 730	36 201	41 982	49 981	63 396	135 899	
այդ թվում՝												
անդամները*	18 446	7 906	11 011	13 045	15 035	16 470	18 022	20 420	22 913	25 612	34 022	
ալկոհոլային խմիչք	321	25	39	67	98	132	152	269	307	451	1 672	
ծխախոտ	1 649	444	884	939	1 162	1 160	1 461	1 563	1 625	1 903	5 344	
ոչ պարենային ապրանքներ	8 497	1 746	2 803	3 630	4 339	5 769	6 676	8 137	10 365	14 197	27 300	
ծառայություններ	15 500	3 769	5 057	6 043	6 841	8 199	9 891	11 594	14 771	21 233	67 561	

Աղբյուրը. ՏՏԿԱՀ 2004-2017թթ

*) ներառյալ սեփական արտադրության անդամների սպառման արժեքը

Հավելված 4

Աղյուսակ A9.1. Հայաստան. Կենսաթոշակառուների թվաքանակն ու կենսաթոշակի միջին չափն ըստ կենսաթոշակի տեսակի, 2017թ. տարեվերջ

	Կենսաթոշակառուների թվաքանակը, մարդ	Կենսաթոշակի միջին չափը, դրամ
Աշխատանքային	455 609	40 296.1
Զինծառայության հետ կապված	1 984	24 562.3
Այլ օրենքներով սահմանված	601	349 597.2
Կենսաթոշակառուների թվաքանակը	458 194	40 633.6

Աղբյուր՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն:

Աղյուսակ A9.2. Հայաստան. Ընտանեկան նպաստ ստանալու հավանականությունը, 2017թ.

Անկախ փոփոխականներ	dF/dx	Ստանդարտ սխալներ
0-5 տարիքային խմբի մասնաբաժին	0.073	0.005
6-14 տարիքային խմբի մասնաբաժին	0.076	0.005
15-18 տարիքային խմբի մասնաբաժին	0.060	0.006
19-25 տարիքային խմբի մասնաբաժին	-0.011	0.006
26-45 տարիքային խմբի մասնաբաժին	-0.012	0.004
46-60 տարիքային խմբի մասնաբաժին	հենք	
61+ տարիքային խմբի մասնաբաժին	-0.007	0.005
Ln (տնային տնտեսության չափը)	-0.062	0.007
Մեկ չափահասին համարժեք սպառումը	-0.056	0.007
Գլխավորի տարիքը	-0.004	0.001
(Գլխավորի տարիքը) ²	0.000	0.000
Կին գլխավոր	-0.017	0.026
Տարրական կրթություն (գլխավոր)	հենք	
Թերի միջնակարգ (գլխավոր)	0.024	0.020
Միջնակարգ (գլխավոր)	-0.004	0.015
Միջնակարգ մասնգիտական (գլխավոր)	-0.017	0.013
Բարձրագույն (գլխավոր)	-0.035	0.011
Աշխատանքի շուկայում չմասնակցող (գլխավոր)	0.060	0.010
Գործազուրկ (գլխավոր)	0.069	0.021
Ինքնազբաղված (գլխավոր)	0.209	0.090
Այլ զբաղվածություն (գլխավոր)	0.071	0.020
Միգրացիայում գտնվող անդամների առկայությունը	0.011	0.009
Արտասահմանից վերադարձած անդամների առկայությունը	-0.011	0.008
Մեքենայի առկայություն	-0.065	0.005
Ժամանակավոր կացարան	-0.068	0.024
Տնային տնտեսության կողմից օգտագործվող հողատարածք	-0.004	0.002
Մեփական հողի %	0.015	0.007
Ոռոգվող հողի %	0.004	0.008
Վարկի ստավում	-0.011	0.010
Անասնազիլաքանակ	0.004	0.007
LR chi2(38)	1707.3	
Prob > chi2	0	
Pseudo R2	0.2998	
Դիտարկումների թիվը	7776	

Աղբյուրը. SSԿԱՀ 2017թ.

Նշում. հենք – համեմատվող կատեգորիա, * ցույց է տալիս 10% նշանակալիությունը;
 ** ցույց է տալիս 5% նշանակալիությունը;
 *** ցույց է տալիս 1% նշանակալիությունը;

Հավելված 5

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ 2017 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

2017թ. առանձնացավ կատարված աշխատանքների և՛ ծավալի ու ընդգրկվածության, և՛ բովանդակային առումով: Ստեղծված համակարգերի մի մասը մտավ բնականոն գործարկման փուլ, մեկնարկեցին նոր նախաձեռնություններ:

Գոհացուցիչ արդյունքներ արձանագրվեցին սոցիալական խնդիրների լուծմանն ուղղված համագործակցային միջավայրի ստեղծման, պետություն-ոչ պետական համագործակցության զարգացման ու ինստիտուցիոնալացման ուղղությամբ:

Շոշափելի քայլեր ձեռնարկվեցին մատուցվող ծառայությունների հասցեականության, որակի ու արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ:

1. Աշխատանքի և զբաղվածության ոլորտ

2017թ. ընթացքում մշակվել և ընդունվել է՝

1. ««Զբաղվածության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացում կատարելու մասին» 06.12.2017թ. թիվ ՀՕ-225-Ն ՀՀ օրենքը,

2. ՀՀ կառավարության 2017թ. մարտի 30-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի ապրիլի 17-ի N 534-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N 339-Ն որոշումը,

3. ՀՀ կառավարության 2017թ. հոկտեմբերի 12-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի ապրիլի 17-ի N 534-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N 1302-Ն որոշումը:

ՀՀ պետական բյուջեից Զբաղվածության կարգավորման 2017թ. պետական ծրագրում ներառված թվով 13 ծրագրերի (7327 շահառուի ընդգրկվածությամբ) իրականացմանը նախատեսվել է հատկացնել 1,986,070.5 հազ. ՀՀ դրամ:

2017թ. ընթացքում աշխատանք է տարվել հետևյալ պետական ծրագրերի ներդրման ուղղությամբ՝

1. աշխատաշուկայում անմրցունակ և մասնագիտություն չունեցող երիտասարդ մայրերի համար գործատուի մոտ մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում (ծրագրի իրականացման կարգը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2017թ. հոկտեմբերի 12-ի N 1302-Ն որոշմամբ),

2. մինչև երեք տարեկան երեխայի խնամքի արձակուրդում գտնվող անձանց՝ մինչև երեխայի երկու տարին լրանալը աշխատանքի վերադառնալու դեպքում, երեխայի խնամքն աշխատանքին գուգահեռ կազմակերպելու համար մասնակի փոխհատուցման տրամադրում (ծրագրի իրականացման կարգը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2018թ. հունիսի 8-ի N 665-Ն որոշմամբ):

2017թ. զբաղվածության տարածքային կենտրոններում խորհրդատվություն է տրվել 113435 աշխատանք փնտրողի, գործազուրկի կարգավիճակ՝ 14311 մարդու: Տարվա ընթացքում

աշխատանքի է տեղավորվել 9254 աշխատանք փնտրող, որից 8669 ուներ գործազուրկի կարգավիճակ:

2. Կենսաթոշակային ապահովություն

1. ՀՀ օրենքներ

1) ««Պետական պաշտոններ զբաղեցրած անձանց սոցիալական երաշխիքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» 2017 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՀՕ-91-Ն ՀՀ օրենք,

2) ««Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» 17.11.2017թ. թիվ ՀՕ-218-Ն ՀՀ օրենք,

3) ««Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ եվ փոփոխություններ կատարելու մասին» 17.11.2017. թիվ ՀՕ-216-Ն ՀՀ օրենք,

4) ««Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» 06.12.2017թ. թիվ ՀՕ-239-Ն ՀՀ օրենք,

5) ««Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 21.12.2017թ. թիվ ՀՕ-287-Ն ՀՀ օրենք,

6) ««Հայաստանի Հանրապետության քննչական կոմիտեի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» 31.05.2017թ. թիվ ՀՕ-92-Ն ՀՀ օրենք,

7) «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» 06.12.2017թ. թիվ ՀՕ-238-Ն ՀՀ օրենք:

2. ՀՀ կառավարության որոշումներ

1) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի մայիսի 5-ի N 670-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 07.09.2017թ N 1135-Ն որոշում,

2) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի մայիսի 5-ի N 670-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 2017 թվականի օգոստոսի 17-ի N 992-Ն որոշում,

3) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի հունվարի 20-ի N 30-Ն որոշման մեջ փոփոխություն և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 26.10.2017թ. N 1354-Ն որոշում,

4) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 20-ի N 1676-Ն որոշման մեջ լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 30.10.2017թ. N 1582-Ն որոշում,

5) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի մայիսի 5-ի N 668-Ն որոշման մեջ լրացում կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 02.02.2017թ. N 88-Ն որոշում,

6) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի օգոստոսի 28-ի N 895-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 02.11.2017թ. N 1382-Ն որոշում,

7) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի հունիսի 26-ի N 635-Ն որոշման մեջ լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 09.11.2017թ. N 1414-Ն որոշում,

8) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի մայիսի 5-ի N 670-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 07.09.2017թ. թիվ 1135-Ն որոշում,

9) «Հայաստանի Հանրապետության 2017 թվականի պետական բյուջեում վերաբաշխում և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի դեկտեմբերի 29-ի N 1313-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու, Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայությանը գումար հատկացնելու մասին» ՀՀ կառավարության 03.08.2017թ. թիվ 928-Ն որոշում,

10) «Հայաստանի Հանրապետության 2017 թվականի պետական բյուջեում վերաբաշխում և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի դեկտեմբերի 29-ի N 1313-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու, Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայությանը գումար հատկացնելու մասին» ՀՀ կառավարության 05.10.2017թ. թիվ 1256-Ն որոշում (ՔԿԱԳ-ի մարմինների հետ ծննդյան ակտերի և ծնողական իրավունքներից զրկելու (վերականգնելու) վերաբերյալ տեղեկատվության փոխանակության համակարգի մշակման և ներդրման մասին),

11) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի մայիսի 5-ի n 665-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 19.10.2017թ. N 1328-Ն որոշում,

12) «Լիազոր մարմիններ ճանաչելու մասին» ՀՀ կառավարության 21.12.2017թ. N 1668-Ն որոշում

13) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի փետրվարի 23-ի N 184-Ն որոշման մեջ լրացում կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 07.09.2017թ. N 1106-Ն որոշում

14) «Հայաստանի Հանրապետության 2017 թվականի պետական բյուջեում վերաբաշխում և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի դեկտեմբերի 29-ի N 1313-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու, Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայությանը գումար հատկացնելու մասին» ՀՀ կառավարության 03.08.2017թ. թիվ 930-Ն որոշում.

2017թ. ընթացքում իրականացված միջոցառումներն ուղղված են եղել կենսաթոշակային ապահովության ոլորտում առցանց մատուցվող ծառայությունների շրջանակի ընդլայնմանը՝ կենսաթոշակների նշանակման և վճարման գործընթացում առկա ռիսկերը նվազեցնելու, ծառայությունների հասանելիությունն ու մատչելիությունն ապահովելու նպատակով, ինչպես նաև կենսաթոշակների նշանակման ու վճարման գործընթացի վարչարարության պարզեցմանը:

Այս նպատակով իրականացված օրենսդրական փոփոխությունների և «Էլեկտրոնային կենսաթոշակ» տեղեկատվական համակարգի կատարելագործման արդյունքում 2018թ-ից ապահովվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության, ՀՀ արդարադատության նախարարության, ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայության, ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանության, ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության համակարգերի զինծառայողներին և նրանց ընտանիքների անդամներին «Էլեկտրոնային կենսաթոշակ» տեղեկատվական համակարգի միջոցով կենսաթոշակ և պարգևավճար նշանակելը (վերահաշվարկելը) և վճարելը:

Աշխատանքներ են տարվել գործատուի մասին տեղեկատվությունը հաշվառելու և աշխատանքային ստաժը հաշվարկելու ընթացակարգերը կատարելագործելու նպատակով համապատասխան ծրագրային ապահովության մշակման, պետական կենսաթոշակային համակարգի տվյալների շտեմարանի («Էլեկտրոնային կենսաթոշակ» տեղեկատվական համակարգ) լրամշակման և տեղեկատվական ենթահամակարգը 2018 թվականի մարտի 1-ից գործարկելու ուղղությամբ:

Գործարկվում է աշխատանքային գրքույկների հաշվառումը և աշխատանքային գրքույկում առկա տեղեկատվությունը պետական կենսաթոշակային համակարգի տվյալների շտեմարան ներառելու համար էլեկտրոնային լուսապատճենների ստեղծումն ապահովող տեղեկատվական ենթահամակարգը:

Պետական կենսաթոշակների վճարման գործընթացի արդյունավետությունը մեծացնելու, վարչարարությունը պարզեցնելու նպատակով մշակվել է «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում լրացում կատարելու մասին», «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքների նախագծերի փաթեթը (ընդունվել են ՀՀ Ազգային Ժողովի 2017 թ. դեկտեմբերի 6-ի նիստում), որով առաջարկվում է միասնական սկզբունքների ներքո սահմանել կենսաթոշակները անկանխիկ եղանակով վճարելու համար նախատեսված հատուկ բանկային (սոցիալական) հաշիվ բացելուն և վարելուն, այդ հաշվից օգտվելուն, հաշվին առկա միջոցները տնօրինելուն առնչվող առանձնահատկությունները:

Հստակեցվել են նաև միջազգային կազմակերպությունում աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող (պաշտոնեական պարտականությունները կատարող) անձանց կենսաթոշակի իրավունքին առնչվող հարաբերությունները: Մասնավորապես, սահմանվել է կենսաթոշակային վճարը, որը վճարելը միջազգային կազմակերպության կողմից իր հետ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող (պաշտոնեական պարտականությունները կատարող) անձանց համար պայման է այդ ժամանակահատվածները կենսաթոշակ նշանակելիս աշխատանքային ստաժում հաշվառելու համար:

Պարտադիր կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակից՝ միջազգային կազմակերպությունում աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող (պաշտոնեական պարտականությունները կատարող) անձանց համար միջազգային կազմակերպությունն իր միջոցներից կատարելու է սոցիալական վճարներ, ինչի հիման վրա պետական բյուջեից կկատարվի կուտակային հատկացում, որն էլ իր հերթին հետագայում կավելացնի անձին վճարվող կուտակային կենսաթոշակի չափը:

Միաժամանակ, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով և ՍՊաշտոնատար անձանց գործունեության սպասուհիների, սպասարկման և սոցիալական երաշխիքների մասին ՀՀ օրենքով նշանակված կենսաթոշակների հիմքում դրված՝ հիմնական կենսաթոշակի չափը, աշխատանքային ստաժի մեկ տարվա արժեքը, զինվորական ծառայության ստաժի մեկ տարվա արժեքը, մասնագիտական ստաժի մեկ տարվա արժեքը 2017 թվականի ընթացքում չեն փոխվել:

ՀՀ կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ի թիվ 1491-Ն որոշմամբ 2015 թվականի հունվարի 1-ից հիմնական կենսաթոշակի չափը սահմանվել է 16000 դրամ: Աշխատանքային ստաժի մեկ տարվա արժեքն առաջին տասը տարվա համար սահմանվել է 800 դրամ, տասը տարին գերազանցող յուրաքանչյուր տարվա համար՝ 500 դրամ:

ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հունիսի 10-ի թիվ 629-Ն որոշմամբ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից հիմնական զինվորական կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը սահմանվել է 16000 դրամ, իսկ զինվորական ծառայության ստաժի մեկ տարվա արժեքը՝ 1500 դրամ:

ՀՀ կառավարության 2014 թվականի օգոստոսի 28-ի թիվ 895-Ն որոշմամբ 2014 հուլիսի 1-ից մասնագիտական կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմնական կենսաթոշակի չափը սահմանվել է 14000 դրամ, իսկ մասնագիտական ստաժի մեկ տարվա արժեքը՝ 5000 դրամ:

3. Սոցիալական պաշտպանություն

Հաշմանդամներ և տարեցներ

Հաշմանդամության ուղորտի պետական քաղաքականությունն ու նպատակային ծրագրերն ուղղված են հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանությանը և սոցիալական ներառմանը:

2017թ. շարունակվել են հաշմանդամության բնագավառի օրենսդրությունը «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի դրույթներին համապատասխանացնելուն ուղղված աշխատանքները:

ՀՀ կառավարության 2017 թվականի հունվարի 12-ի N 1 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել «2017-2021 թվականների համալիր ծրագիրը և ծրագրի իրականացումն ապահովող միջոցառումների ցանկը»:

Հետևողական աշխատանքներ են իրականացվել հաշմանդամության գնահատման նոր մոդելի ներդրման ուղղությամբ: ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի 2017 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ 114-Ա/1 հրամանի համաձայն, առաջին անգամ բժշկասոցիալական փորձաքննության համար դիմած անձանց կարիքներն Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության ֆունկցիաների միջազգային դասակարգման սկզբունքներով գնահատելու և բազմակողմանի գնահատման արդյունքում վերականգնողական ծառայությունների կազմակերպման նպատակով՝ իրականացվել է փորձնական ծրագիր: Փորձնական ծրագրի շրջանակում անձի բժշկասոցիալական փորձաքննություն իրականացվել է ԱՀԿ ՖՄԴ սկզբունքների հիման վրա մշակված չափորոշիչներով: 193 անձ «Բժշկասոցիալական վերականգնման ծառայություններ» պետական նպատակային ծրագրի շրջանակներում վերականգնողական անհատական ծրագրերի հիման վրա ստացել է վերականգնողական բուժօգնություն:

2017թ. իրականացվող պետական նպատակային ծրագրերի շրջանակներում հաշմանդամներին անվճար տրամադրվել են պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներ, ձայնաստեղծ սարքեր, աչքի պրոթեզներ և այլ վերականգնողական պարագաներ:

Լրամշակվել են պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաների տեխնիկական բնութագրերը, դրանցում ներառվել են դրույթներ տրամադրվող պարագաների օգտագործման, պահպանման և անվտանգության կանոնների, պարագաների որակի միջազգային կամ միջպետական ստանդարտների համապատասխանության վերաբերյալ:

Միաժամանակ, ընդունվել է ՀՀ կառավարության 2017 թ. սեպտեմբերի 7-ի N 1151-Ն որոշումը, համաձայն որի փոխվել է հաշմանդամի սայլակների և լսողական սարքերի տրամադրման ընթացակարգը՝ հնարավորություն ընձեռելով շահառուին պետական հավաստագրերի միջոցով ձեռք բերել իր անհատական կարիքներին և առանձնահատկություններին համապատասխան հաշմանդամի սայլակ կամ լսողական սարք:

Պետական աջակցություն է ցուցաբերվել «ՓրկությունՈՍ, «Լիարժեք կյանք» հասարակական կազմակերպություններին և «Աուտիզմ ազգային հիմնադրամին»՝ հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին և երիտասարդներին սոցիալ-վերականգնողական ծառայություններ մատուցելու համար:

2017թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ հաշմանդամների հաշվառման հանրապետական շտեմարանում հաշվառված հաշմանդամություն ունեցող անձանց թիվը կազմում է 193 432 անձ, որից 8 233-ը՝ հաշմանդամ երեխա:

Տարեցների հիմնահարցերի բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է նպաստել խնամքի կարիք ունեցող տարեց մարդկանց կյանքի որակի բարձրացմանը: 2017թ. ընթացքում շարունակվել են տարեցների սոցիալական պաշտպանությանն ուղղված ծրագրերի իրականացումը, պետության կողմից որդեգրվել է տարեցների համար արժանապատիվ կենսապայմաններ ապահովելու և ըստ նրանց գնահատված անհատական կարիքների՝ ծառայություններ մատուցելու քաղաքականություն:

2017թ. տարեցների հիմնահարցերի ոլորտում գերակա խնդիր է համարվել «Ծերացման հետևանքներից բխող հիմնախնդիրների լուծման և տարեցների սոցիալական պաշտպանության այլընտրանքային ծառայությունների նոր մոդելների ներդրման համար նախադրյալների ստեղծումը» միջոցառումը, որի իրականացման նպատակով մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից 2017 թ. մայիսի 18-ի N 20 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել «Ծերացման հետևանքների հաղթահարման ռազմավարությունը և ռազմավարության իրականացման 2017-2021 թթ. միջոցառումների ծրագիրը»:

Ռազմավարության միջոցառումների ծրագրով 2017 թ. նախատեսված միջոցառումների շրջանակում մշակվել է ակտիվ ծերացումն ապահովող այլընտրանքային ծառայությունների նոր մոդելների (ծրագրերի) նախագծեր, մասնավորապես՝

1. Սոցիալական օգնականի ծառայության ներդրում.
2. Տարեցների առողջ ապրելակերպի և ակտիվ ժամանցի ակումբ-ցերեկային կենտրոնի ստեղծում.

3. Տնային պայմաններում խնամքի տրամադրման ծառայության ներդրում՝ ըստ տարեցի գնահատված կարիքների.
4. Համայնքահեն շուրջօրյա խնամքի տան ստեղծում.
5. Տարեցի խնամքի կազմակերպումը խնամատար ընտանիքում:

Ոլորտի օրենսդրության կատարելագործման նպատակով փոփոխություններ են կատարվել ՀՀ կառավարության 2015թ. սեպտեմբերի 25-ի N 1112-Ն և 2015թ. հոկտեմբերի 17-ի N 1069-Ն որոշումներում, նպատակ ունենալով հստակեցնել բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններում խնամվողների խնամքի տրամադրման գործընթացները:

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2017 թ. օգոստոսի 31-ի N 1071-Ն որոշման, բնակարանների գնման վկայականների միջոցով բնակարաններ ձեռք բերելու համար ֆինանսական աջակցություն է ցուցաբերվել «Ձորակ» հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց շուրջօրյա խնամքի կենտրոնի ննջարանային մասնաշենքում ապօրինի բնակվող ութ ընտանիքի:

Խնամքի տրամադրման գործընթացի կանոնակարգման և հստակեցման նպատակով փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի 2017 թ. հունիսի 6-ի N 83-Ս/1 հրամանում, մասնավորապես, հստակեցվել է բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններ քաղաքացիների ուղեգրման գործընթացը (2017 թ. դեկտեմբերի 22-ի N 61-Ս/1 հրաման):

Տարեցների սոցիալական պաշտպանության ոլորտի որոշ ծրագրեր և ծառայություններ մրցակցային սկզբունքով պատվիրակման միջոցով իրականացնելու համար անհրաժեշտ իրավական դաշտի ապահովման նպատակով ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի 2017 թ. դեկտեմբերի 25-ի N 163-Ս/1 հրամանով հաստատվել է պետական աջակցության տրամադրման նպատակով սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ծառայություններ մատուցող իրավաբանական կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող անձանց ընտրության համար մրցույթի անցկացման կարգը և անհրաժեշտ ձևերը:

2017 թ. պետական աջակցություն է ցուցաբերվել «Առաքելություն Հայաստան՝ ԲՀԿ-ին, «Հանս Քրիստիան Կոֆոեդ» ԲՀ-ին, «Վանաձորի տարեցների տուն» ԲՀ-ին տարեց և հաշմանդամություն ունեցող անձանց խնամքի ծառայություններ մատուցելու համար:

Քուվեյթի Պետության կառավարություն աջակցությամբ 2017 թվականին իրականացվել է «Երևանի N1 տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ-ի անկողնային խնամքի մասնաշենքի կահավորումը, կենցաղային և բուժ.սարքավորումներով ապահովումը և մեկնարկել է տարածքի բարեկարգումը, որը կշարունակվի 2018 թ. :

Տարեցների ենթաոլորտում «Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները.

- **Տարեցներին շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ**

Միայնակ տարեցներին և հաշմանդամներին շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ են մատուցում ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայությամբ գործող հինգ տուն-ինտերնատ՝ Երևանի N 1, Նորքի, Վարդենիսի նյարդահոգեբանական, Գյումրու տուն-ինտերնատները և «Ձորակ» հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց

խնամքի կենտրոնը: Տուն-ինտերնատներում խնամվող 1210 կենսաթոշակառուները գտնվում են պետության լրիվ խնամքի ներքո:

- **Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում**

Այս ծրագրով նախատեսված միայնակ տարեցներին տնային պայմաններում խնամքի և սոցիալական սպասարկման ծառայություններ է մատուցում նախարարության համակարգում գործող «Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների և հաշմանդամների սոցիալական սպասարկման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը, որը Երևան քաղաքում սպասարկում է 1500 միայնակ ծեր ու հաշմանդամ կենսաթոշակառուի:

- **Հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց ցերեկային խնամքի ծառայություններ**

«Ձորակ» հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց խնամքի կենտրոնին կից հոգեկան առողջության ցերեկային կենտրոնում խնամքի և սոցիալական սպասարկման ծառայություն են ստանում հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող 30 անձ:

- **Անօթևան մարդկանց համար ժամանակավոր օթևանի տրամադրման ծառայություններ**

ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունն իրականացնում է որոշակի բնակության վայր չունեցող անձանց ժամանակավոր կացարանի տրամադրման ծրագիր և այդ նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից «Հանս Քրիստիան Քոֆոեդ» բարեգործական հիմնադրամին հատկացվում է ֆինանսական միջոցներ՝ 100 անօթևան անձի ժամանակավոր (մինչև 90 օր ժամանակով) կացարան տրամադրելու և սոցիալական տարբեր ծառայություններ մատուցելու համար:

- **Երեխաների հիմնահարցերի բնագավառ**

ՀՀ կառավարության 2017 թվականի հուլիսի 13-ին N30 արձանագրային որոշմամբ ՀՀ կառավարությունը հավանությանն է արժանացրել «Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2017-2021 թվականների ռազմավարական ծրագրի»-ը, որով սահմանվել են երեխաների իրավունքների պաշտպանության նպատակները, գերակայությունները, հիմնախնդիրները և առաջիկա տարիներին դրանց լուծմանն ուղղված համապատասխան միջոցառումները: Ռազմավարության հիմնական գերակայությունները և սկզբունքները համահունչ են Ինստիտուցիոնալ խնամքից համայնքային խնամքին անցման համաեվրոպական ուղեցույցի և ՄԱԿ-ի Երեխաների այլընտրանքային խնամքի ուղեցույցի հիմնական սկզբունքներին: Գերակայություններն են՝ երեխայի իրավունքների պաշտպանության համակարգի բարելավումը, հաշմանդամություն ունեցող երեխաների ներառումը հասարակություն, հավասարապես հասանելի, ներառական և որակյալ կրթության, ինչպես նաև ուսումնական հաստատություններում սովորողների համալիր անվտանգության ապահովումը, իրավախախտում կատարած, բռնության ենթարկված, հակասոցիալական վարք դրսևորած անչափահասների վաղ հայտնաբերումը, բռնության դեպքերի կանխարգելումը, Երեխայի՝ ընտանիքում ապրելու իրավունքի ապահովումը:

Պայմանավորված վերոգրյալով առաջարկություն է ներկայացվել ՀՀ կառավարություն «Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունները այլընտրանքային ծառայությունների վերակազմավորման վերաբերյալ, համաձայն որոնց

վերակազմավորված կազմակերպություններում մասնագիտական ծառայություններ կտրամադրվեն կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված, այդ թվում հաշմանդամություն ունեցող 3-18 տարեկան երեխաներին, կապահովվի այդպիսի երեխաների՝ ընտանիքում ապրելու և դաստիարակվելու իրավունքի իրականացմանն աջակցությունը, ինչպես նաև ընտանեկան բռնության ենթարկված անձանց և նրանց ընտանիքի անդամներին աջակցությունը:

Հաստատությունների տեղակայման մարզերի գնահատված կարիքներին համապատասխան նախագծերով առաջարկություն է ներկայացվել առկա միջոցների շրջանակում տարբեր համայնքներում ստեղծել երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոններ, որոնք կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներին և ընտանիքներին, ըստ գնահատված կարիքների, կտրամադրեն մասնագիտական ծառայություններ, այդ թվում կտրամադրվի աջակցություն հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին և նրանց ընտանիքներին, մասնավորապես 0-6 տարեկան երեխաների խնդիրների հայտնաբերումը, կանխարգելումը և վաղ միջամտությունը: Նոր ստեղծված կենտրոնների ծառայությունների մատուցումը կպատվիրակվեն մարզում գործող մասնագիտացված կազմակերպություններին:

2017 թ. սեպտեմբերի 22-ին հաստատվել է «Կապանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը «Մյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամի վերակազմակերպելու մասին ՀՀ կառավարության N 1398-Ն որոշումը, համաձայն որի փոխվել են այդ կազմակերպության հիմնական նպատակը և գործունեության առարկան, ինչի արդյունքում հաստատությունում շուրջօրյա խնամք ստացող 45 երեխաները վերադարձել են կենսաբանական ընտանիքներ: Ներկայում նոր ստեղծված կենտրոնում և արտակենտրոն այլընտրանքային խնամքի ծառայություններ է տրամադրվում համայնքի կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներին և նրանց ընտանիքներին:

2017թ. դեկտեմբերի 21-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «ՀՀ Ընտանեկան օրենսգրքում փոփոխությունները և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենսգրքում (այսուհետ՝ օրենսգիրք) սահմանվել է խնամատար ընտանիքը, իսկ մասնագիտացված և ճգնաժամային խնամատար ընտանիքը՝ որպես խնամատարության հատուկ տեսակ: Այն նախատեսվել է որպես հաշմանդամություն, ծանր առողջական խնդիրներ, դաստիարակության դժվարություններ ունեցող, հոգեկան կամ վարքի խանգարումով, խորը սթրես ապրած, բռնության ենթարկված (տրավմայի ենթարկված) երեխաների, ինչպես նաև անչափահաս մայրերի և նրանց երեխաների խնամքի կազմակերպման ձև: Մասնագիտացված խնամատարությունը ներառում է նաև 18 տարեկանը լրանալուց հետո տրամադրվող ծառայությունը, որպես պետության կողմից տրամադրվող հետխնամքի հատուկ աջակցություն: ՀՀ 2018 թվականի պետական բյուջեով նախատեսվել է 152,828.4 հազ. դրամ՝ 94 երեխայի խնամքը 90 խնամատար ընտանիքներում /նախկինում 25 երեխա/ կազմակերպելու համար:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը, նախարարությունը ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի հայաստանյան գրասենյակի հետ համագործակցության շրջանակներում «ՀՕՖ-ի երեխաների աջակցության կենտրոն» հիմնադրամի հետ համատեղ իրականացնում է բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններում խնամվող երեխաների խնամքի կազմակերպումը խնամատար ընտանիքներում: Հիմնադրամի կողմից արդեն իսկ ընտրվել են

մարզերի բնակիչ քաղաքացիներ, ովքեր պատրաստ են խնամատարության միջոցով իրականացնել բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններում խնամվող այնպիսի երեխաների խնամքը, որոնց խնամքն ու դաստիարակությունը հնարավոր չէ իրականացնել կենսաբանական ընտանիքում: Խնամատարության ծրագրում ընդգրկվելու համար դիմել է շուրջ 150 ընտանիք: Խնամատար ծնող է գրանցվել հանրապետության 25 համայնքից շուրջ 100 թեկնածու, որոնք անցել են խնամատարության թեմայով դասընթացներ և սոցիալական դեպք վարողների հետ համատեղ իրականացված գնահատման հիման վրա ստացել դրական եզրակացություններ:

Նախարարության համակարգում գործող՝ երեխաների շուրջօրյա խնամք իրականացնող բնակչության սոցիալական պաշտպանության ընդհանուր տիպի և հատուկ (մասնագիտացված) վեց հաստատությունում (մանկատներում) իրականացվել է առանց ծնողական խնամքի մնացած շուրջ 620 երեխայի խնամքը, այդ թվում՝ շուրջ 450 երեխայի խնամքը՝ երեք հատուկ (մասնագիտացված) հաստատությունում: Թեև երեխաների շուրջօրյա խնամք իրականացնող բնակչության սոցիալական պաշտպանության ընդհանուր տիպի հաստատություններում շարունակում է նվազել խնամվող երեխաների թիվը, այդուհանդերձ սոցիալ-տնտեսական ծանր պայմաններով պայմանավորված՝ ավելացել է առողջական խնդիրներ ունեցող երեխաների թիվը հատուկ (մասնագիտացված) հաստատություններում:

Նախարարության համակարգի՝ երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ վեց հաստատությունում մինչև 2017 թվականի սեպտեմբեր ամիսը խնամվել է սոցիալապես անապահով, ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված ընտանիքների դպրոցահասակ շուրջ 400 երեխա, որոնց խնամքը տարանջատվում է կրթությունից: Բարեփոխումներով պայմանավորված՝ 2017 թվականի սեպտեմբեր ամսից մինչև տարեվերջ Կապանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատության վերակազմակերպման արդյունքում վերոնշյալ հաստատություններում շուրջօրյա խնամք է ստացել 355 երեխա:

Նախարարության համակարգի՝ երեխաների սոցիալական հոգածության ցերեկային 3 կենտրոնները ծառայություններ են տրամադրել կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված 6-18 տարեկան շուրջ 300 երեխայի և նրանց ընտանիքներին, իսկ երեխայի և ընտանիքի աջակցության երկու կենտրոնները՝ շուրջ 150 երեխայի: «Հույսի կամուրջ» հասարակական կազմակերպության՝ երեխաների 4 ցերեկային կենտրոնում (Դիլիջան, Իջևան, Նոյեմբերյան, Բերդ) ծառայություններ են մատուցվել դժվար իրավիճակում հայտնված առնվազն 250 երեխայի:

«Երևանի երեխաների «Զատիկ» սոցիալական աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված 3-18 տարեկան 17 երեխայի տրամադրել է մինչև 6 ամիս ժամկետով շուրջօրյա խնամք:

Առանց ծնողական խնամքի մնացած 25 երեխա խնամվել է խնամատար ընտանիքներում:

Հաստատություններից երեխաներին կենսաբանական ընտանիքներ վերադարձնելու (բեռնաթափում և կանխարգելում) միջոցառման շրջանակում ՀՀ Լոռու մարզում, 2014 թվականից՝ նաև ՀՀ Շիրակի մարզում, կենսաբանական ընտանիք է վերադարձել 30 երեխա, կանխարգելվել է 70 երեխայի մուտքը հաստատություններ: Միջոցառման շրջանակում

ընտանիքներին տրամադրվել է բնախրային օգնության փաթեթ՝ սննդի զամբյուղ, հագուստ և կոշիկ, գրենական պիտույքներ և դասագրքեր, էներգետիկ ծառայությունների փոխհատուցում:

«Հայաստանի Հանրապետության մանկատների շրջանավարտներին աջակցություն և խորհրդատվություն» ծրագրի շրջանակներում «Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ի և «Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ի 11 շրջանավարտի տրամադրվել է միանվագ դրամական օգնություն:

Ժողովրդագրություն

1) ««Ժամանակավոր անաշխատունակության և մայրության նպաստների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 21.12.2017թ. թիվ ՀՕ-290-Ն ՀՀ օրենք,

2) ««Պետական նպաստների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 21.12.2017թ. թիվ ՀՕ-288-Ն ՀՀ օրենք,

3) «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» 06.12.2017թ. թիվ ՀՕ-238-Ն ՀՀ օրենք,

ՀՀ կառավարության որոշումներ

1) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի մարտի 6-ի N 275-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 02.03.2017թ. N 242-Ն որոշում,

2) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի հոկտեմբերի 8-ի N 1179-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 23.06.2017 թ. N 727-Ն որոշում,

3) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի մարտի 6-ի N 275-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 10.08.2017թ. թիվ 976-Ն որոշում,

4) «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի դեկտեմբերի 29-ի N 1566-Ն որոշման մեջ լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 10.08.2017թ. թիվ 977-Ն որոշում:

2017թ. ընթացքում իրականացված միջոցառումներն ուղղված են եղել պետական նպաստների ոլորտում առցանց մատուցվող ծառայությունների շրջանակի ընդլայնմանը՝ նպաստների նշանակման և վճարման գործընթացում առկա ռիսկերը նվազեցնելու, ծառայությունների հասանելիությունն ու մատչելիությունն ապահովելու նպատակով, ինչպես նաև նպաստների նշանակման ու վճարման գործընթացի վարչարարության պարզեցմանը:

Այս նպատակով իրականացված օրենսդրական փոփոխությունների և «Էլեկտրոնային կենսաթոշակ» տեղեկատվական համակարգի կատարելագործման արդյունքում 2018թ-ից ապահովվել է.

- երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ (այդ թվում՝ 3-րդ և հաջորդ երեխայի ծննդյան դեպքում), խնամքի նպաստ, թաղման նպաստ նշանակելու դիմումն առցանց ներկայացնելը.
- ՔԿԱԳ-ի մարմինների հետ ծննդյան ակտերի և ծնողական իրավունքներից զրկելու վերաբերյալ տեղեկատվության փոխանակության համակարգի ներդրումը և դրա կիրառմամբ ՔԿԱԳ տեղեկատվական համակարգին էլեկտրոնային հարցում կատարելը, անհրաժեշտ

տվյալներ ստանալը, այդ տվյալները «Էլեկտրոնային կենսաթոշակ» ՏՀ-ում հաշվառելը և դրանց հիման վրա որոշումներ կայացնելը (երեխայի ծննդյան միանվագ և մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի, թաղման նպաստ նշանակելը կամ մերժելը)։

Պետական նպաստների վճարման գործընթացի արդյունավետությունը մեծացնելու, վարչարարությունը պարզեցնելու նպատակով մշակվել է «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում լրացում կատարելու մասին», «Պետական նպաստների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքների նախագծերի փաթեթը (ընդունվել են ՀՀ Ազգային Ժողովի 2017 թ. դեկտեմբերի 6-ի նիստում), որով առաջարկվում է միասնական սկզբունքների ներքո սահմանել նպաստներն անկանխիկ եղանակով վճարելու համար նախատեսված հատուկ բանկային (սոցիալական) հաշիվ բացելուն և վարելուն, այդ հաշվից օգտվելուն, հաշվին առկա միջոցները տնօրինելուն առնչվող առանձնահատկությունները։

Ժամանակավոր անաշխատունակության և մայրության նպաստների նշանակման և վճարման ընթացակարգերը հստակեցնելու, մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի արձակուրդի ժամանակահատվածի սկիզբը կամ վերջը եկամտային հարկի, շահութահարկի և սոցիալական վճարի անձնավորված հաշվառման համակարգ մուտքագրելու կապակցությամբ գործատուների կողմից ոչ իրավաչափ վարքագիծ դրսևորելու հնարավորությունները սահմանափակելու նպատակով մշակվել են «Պետական նպաստների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» և «Ժամանակավոր անաշխատունակության և մայրության նպաստների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքների նախագծերը (ընդունվել են ՀՀ Ազգային Ժողովի 2017թ. դեկտեմբերի 21-ի նիստում)։

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով նշանակված՝ մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստի, երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի, ծերության նպաստի, հաշմանդամության նպաստի և կերակրողին կորցնելու դեպքում նպաստի չափերը սահմանում է Կառավարությունը։ 2017 թվականի ընթացքում չափերը չեն փոխվել։

ՀՀ կառավարության 2015 թվականի դեկտեմբերի 29-ի թիվ 1566-Ն որոշման 1.1-ին կետի համաձայն՝ մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստի չափը սահմանվել է 18000 դրամ։

ՀՀ կառավարության 2014թ վականի մարտի 6-ի թիվ 275-Ն որոշմամբ սահմանվել է.

1) երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի չափը՝ ըստ նոր ծնված երեխայի հերթական կարգաթվի՝

ա. առաջին երեխայի ծնվելու դեպքում՝ հիսուն հազար դրամ,

բ. երկրորդ երեխայի ծնվելու դեպքում՝ հիսուն հազար դրամ,

գ. երրորդ երեխայի ծնվելու դեպքում՝ մեկ միլիոն դրամ,

դ. չորրորդ երեխայի ծնվելու դեպքում՝ մեկ միլիոն դրամ,

ե. հինգերորդ և յուրաքանչյուր հաջորդ երեխայի ծնվելու դեպքում՝ մեկ միլիոն հինգ հարյուր հազար դրամ,

2) միաժամանակ մեկից ավելի երեխա ծնվելու դեպքում երեխայի ծննդյան միանվագ

նպաստի չափը յուրաքանչյուր երեխայի համար՝ նոր ծնված երեխաներից ամենաբարձր կարգաթիվ ունեցող երեխայի համար սահմանված չափով.

3) երրորդ և յուրաքանչյուր հաջորդ երեխայի ծնվելու դեպքում երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի՝ պետական աջակցության հաշվին մուտքագրվող չափը՝

ա. երրորդ երեխայի ծնվելու դեպքում՝ հինգ հարյուր հազար դրամ,

բ. չորրորդ երեխայի ծնվելու դեպքում՝ հինգ հարյուր հազար դրամ,

գ. հինգերորդ և յուրաքանչյուր հաջորդ երեխայի ծնվելու դեպքում՝ մեկ միլիոն դրամ:

ՀՀ կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ի թիվ 1499-Ն որոշմամբ 2015 թվականի հունվարի 1-ից ծերության նպաստի չափը սահմանվել է 16000 դրամ: Իսկ հաշմանդամության նպաստի չափերը հետևյալն են.

ա) առաջին խմբի հաշմանդամի համար՝ 21500 դրամ,

բ) երկրորդ խմբի հաշմանդամի համար՝ 19000 դրամ,

գ) երրորդ խմբի հաշմանդամի համար՝ 16000 դրամ:

4. Սոցիալական աջակցություն

Պետական նպաստները 2017 թվականին նշանակվել և վճարվել են «Պետական նպաստների մասին» ՀՀ օրենքով (ՀՕ-154-Ն) սահմանված դրույթներին համապատասխան՝ որպես «Սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-231-Ն) 8-րդ հոդվածով նախատեսված սոցիալական ծառայությունների առանձին ձև: Պետական նպաստների նշանակման և վճարման կարգերն ու առանձնահատկությունները, ինչպես նաև չափը սահմանում է ՀՀ կառավարությունը: Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների (ընտանեկան նպաստ, սոցիալական նպաստ, հրատապ օգնություն) նշանակման և վճարման գործընթացը 2017 թվականին իրականացրել են սոցիալական աջակցության տարածքային գործակալությունները կամ բաժինները (այսուհետ՝ ՍԱՏՍ), որոնք պետական մարմնի կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի առանձնացված ստորաբաժանում են:

Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ.

Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների (նախկինում ընտանեկան նպաստ) ծրագիրը կոչված է աջակցելու աղքատ ընտանիքներին, ունի սոցիալական բարձր հնչեղություն:

Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ծրագրի հասցեականության մեծացման հարցը մշտապես դիտարկվել է որպես սոցիալական աջակցության ոլորտի մարտահրավեր, և դրան հասնելու նպատակով իրականացվող միջոցառումները հիմնականում իրականացվել են 4 ուղղությամբ՝ ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգի փոփոխություն, վարչարարության բարելավում, տարածքային մարմինների աշխատողների վերապատրաստում և բնակչության իրազեկում:

Ընտանեկան նպաստի համակարգում իրականացված բարեփոխումներն իրականացվել են հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի սահմանած ուղղություններին, ՀՀ ՎԿ ամենամյա տնային տնտեսությունների կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտությունների տվյալներին համապատասխան՝ փոփոխելով ընտանիքների

անապահովության գնահատման կարգը:

Ընտանեկան կամ սոցիալական նպաստի իրավունքը որոշվում է ընտանիքի անապահովության միավորով, որը որոշվում է ՀՀ կառավարության 2014 թվականի հունվարի 30-ի N 145-Ն որոշմամբ հաստատված ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգով: Համաձայն այդ կարգի ընտանիքի (տնային տնտեսության) անապահովության աստիճանը գնահատելու նպատակով հաշվի են առնվում աղքատությունը բնութագրող անուղղակի ցուցանիշներ՝ ընտանիքի յուրաքանչյուր անդամի սոցիալական խումբը, ընտանիքում անաշխատունակ անդամների թիվը, բնակավայրը, ընտանիքի բնակարանային պայմանները, ընտանիքի միջին ամսական եկամուտը և այլն:

Վերոհիշյալ յուրաքանչյուր ցուցանիշ ունի իր թվային արժեքը, որոնց արտադրյալով որոշվում է ընտանիքի անապահովության միավորը: Որքան մեծ է այդ միավորը, այնքան անապահով է համարվում այդ ընտանիքը:

2008 թվականի հունվարի 1-ից ընտանեկան նպաստի իրավունքի ճանաչման սահմանային միավորը սահմանվեց «30.00», նախորդ տարվա «33.00» անապահովության միավորի դիմաց: Այս մեծությունը պահպանվել է նույնությամբ մինչև 2017 թվականը ներառյալ:

Ընտանեկան նպաստների բնագավառում հիմնական փոփոխությունները կատարվել են 2012 թվականին՝ ընտանիքի միջին ամսական եկամտի կառուցվածքում, եկամտի գործակցի հաշվարկման բանաձևում, իսկ 2017 թվականին՝ ներդրվել է ընտանիքի յուրաքանչյուր աշխատունակ անդամի աշխատանքի շուկայում դրսևորած վարքագծի գնահատումը՝ նպատակ ունենալով զբաղվածության ապահովման և պետական սոցիալական աջակցության ծրագրերը հատկապես բնակչության անաշխատունակ շերտերին (երեխաներին, միայնակ տարեցներին, բազմազավակ ընտանիքներին և այլ խմբերին) ուղղելու սկզբունքային մոտեցումը:

Պետական նպաստների նշանակման և վճարման գործընթացի վարչարարության բարելավմանն ուղղված փոփոխությունները վերաբերում են նախ և առաջ այն հանգամանքին, որ ավելացել են այն տվյալների թիվը, որոնք որևէ պետական նպաստի իրավունքի իրացման համար ընդունվում են դիմողի հայտարարությամբ, իսկ դրանց հավաստիությունը ստուգվում է առցանց եղանակով ձեռք բերված տվյալով:

Մասնավորապես, հարկ է նշել, որ առցանց եղանակով տվյալներ են ստացվում ՀՀ ոստիկանության բնակչության պետական ռեգիստրի տեղական ստորաբաժանումներից (բնակչության կամ ընտանիքի կազմի մասին տվյալը), ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեից (ընտանիքի ունեցած հողատարածքի մակերեսի, տեսակի և դրա կադաստրային գուտ եկամտի մասին տվյալները): Նշված երկու տվյալն օգտագործվում է անմիջականորեն ՄԱՏՄ-ների կողմից՝ իրենց առցանց հարցմանը տրված պատասխանի ձևով: Առցանց են ստացվում նաև տվյալներ ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարությունից, ՀՀ ԿԱ ոստիկանության ՀՀ ճանապարհային ոստիկանությունից, ՀՀ արդարադատության նախարարության աշխատակազմի քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման և իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի գործակալություններից՝ ամսական պարբերականությամբ «Նորք» ՄՕՏԻԿ հիմնադրամի կողմից, ուր իրականացվում են տարբեր տեղեկատվական բազաների տվյալների կենտրոնացված համադրումներ. դրանց արդյունքներով ձևավորված ցուցակները տրամադրվում են ՄԱՏՄ-ներին, որոնք աշխատում են այդ

ընտանիքների հետ՝ կրկին ուսումնասիրում նրանց սոցիալ-տնտեսական պայմաններն ու առաջարկությունները կայացնում ընտանեկան կամ սոցիալական նպաստի իրավունքի կապակցությամբ:

Այս ուղղությամբ արված փոփոխություններն իրենց արտահայտությունն են գտել ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված և ընտանեկան կամ սոցիալական նպաստի իրավունք ձեռք բերած ընտանիքների, նաև ընտանեկան նպաստի իրավունք ձեռք բերած ընտանիքների թվում երեխա ունեցող ընտանիքների թվի հարաբերակցություններում: Այսպես, ստորև ներկայացվում է փոփոխությունների դինամիկան.

Աղյուսակ 1. Ընտանեկան (կամ սոցիալական) նպաստը ՀՀ-ում 2012-2017թթ.

	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.
Հաշվառված ընտանիքներ (% ՀՀ ընտանիքների թվից)	15.9	16.5	17.2	17.4	17.41	15.28
Նպաստառու ընտանիքներ (% հաշվառված ընտանիքների թվից)	77.69	79.78	77.71	77.57	80.8	83
Նպաստառու ընտանիքներ (% ՀՀ ընտանիքների թվից)	12.36	13.16	13.37	13.53	14	12.7
Երեխա ունեցող ընտանիքներ (% նպաստառու ընտանիքներից)	80.69	76.97	76.27	76.91	75.5	75.2
ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված միջոցներ (մլրդ)	37.105	37.105	37.105	38.361	38.361	39.498
Նպաստառու ընտանիքների թիվ	96 309	102 570	104 130	105 408	106 296	103 723
Նպաստի միջին չափ (դրամ)	29 350	29 350	30 350	30 350	31 350	31 350

2017թ.- ին նույնպես շարունակվել է նախատեսված ֆինանսական միջոցների ուղղումն առավել աղքատ ընտանիքներին, առավելապես երեխա ունեցող ընտանիքներին, մասնավորապես բազմազավակ ընտանիքներին, հաշվի առնելով նաև ընտանիքի բնակության վայրը՝ բարձր լեռնային կամ սահմանամերձ բնակավայրեր:

Ընտանեկան նպաստի չափը որոշվում է նպաստի բազային մասին ավելացնելով ընտանիքի մինչև 18 տարեկան յուրաքանչյուր անդամի (երեխայի) համար տրվող հավելումը, որի չափը տարբերակվում է ելնելով տվյալ ընտանիքի անապահովության միավորից, ընտանիքի բնակության վայրից, ինչպես նաև ընտանիքում երեխաների թվից:

Սոցիալական, ընտանեկան նպաստների ինչպես նաև եռամսյակային հրատապ օգնության բազային մասը 2017 թվականի համար սահմանվել է 18000 դրամ:

Ըստ անապահովության միավորի՝ հավելման չափերը տարբերակվում են երեք մակարդակով՝ առաջինը՝ 30.01-35.00 անապահովության միավորների տիրույթ, երկրորդ մակարդակը՝ 35.01-39.00, և երրորդը՝ 39.01 և ավելի: Այս տիրույթներում հավելման չափերը միմյանցից տարբերվում են 500 դրամով՝ որքան բարձր է անապահովության միավորը, այնքան բարձր է հավելման չափը:

Անապահովության միավորների յուրաքանչյուր տիրույթում հավելման չափը նույնպես տարբերակվում է, սահմանամերձ, ինչպես նաև բարձր լեռնային բնակավայրերում բնակվող ընտանիքի երեխայի համար տրվող հավելումը 500 դրամով ավելի է տվյալ տիրույթի համար սահմանված հավելման չափից, իսկ եթե ընտանիքում երեխաների թիվը 4 և ավելի է, ապա նրանցից յուրաքանչյուրի համար տրվող հավելման չափը բարձր է ևս 1000 դրամով:

«Պետական նպաստների մասին» ՀՀ օրենքով ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում սահմանվել են միանվագ հրատապ օգնության նշանակման հստակ հիմքեր՝ ընտանեկան նպաստի իրավունք ունեցող ընտանիքում երեխայի ծննդյան, երեխայի առաջին դասարան ընդունվելու և ընտանեկան կամ սոցիալական նպաստի իրավունք ունեցող ընտանիքի անդամի (եթե կենսաթոշակառու, ծերության, հաշմանդամության կամ կերակրողին կորցնելու դեպքում նպաստի իրավունք ունեցող չէ) մահվան դեպքում՝ հուղարկավորության:

Ընտանեկան նպաստի իրավունք ունեցող ընտանիքում երեխայի ծննդյան միանվագ հրատապ օգնության չափը սահմանվել է 50 հազար դրամ, երեխայի առաջին դասարան ընդունվելու միանվագ հրատապ օգնության չափը՝ 25 հազար դրամ, իսկ ընտանիքի անդամի մահվան դեպքում՝ հուղարկավորության միանվագ հրատապ օգնության չափը՝ 50 հազար դրամ: 2017թ. ընտանեկան նպաստի իրավունք ունեցող ընտանիքներին միանվագ հրատապ օգնություն է տրվել երեխայի ծննդյան կապակցությամբ՝ 4974 ընտանիքի, երեխայի առաջին դասարան ընդունվելու կապակցությամբ՝ 10492 ընտանիքի, ընտանիքի անդամի մահվան դեպքում՝ 156 ընտանիքի:

Համակարգում հաշվառված, սակայն ընտանեկան նպաստի իրավունք չունեցող՝ կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված ընտանիքի կարճատև ֆինանսական խնդիրները լուծելու նպատակով՝ ՍՍՏՍ-ն սոցիալական աջակցության խորհրդի առաջարկությամբ կարող է տվյալ ընտանիքին նշանակել հրատապ օգնություն՝ եռամսյակով: Հրատապ օգնություն նշանակելու հարցը կարող է քննարկվել յուրաքանչյուր եռամսյակ և ընդունվել որոշում հրատապ օգնությունը նշանակելու կամ մերժելու մասին: Հրատապ օգնության չափը սահմանվում է բազային նպաստի չափին հավասար: 2017թ. հրատապ օգնություն են ստացել միջինում 5322 ընտանիք:

Միաժամանակ կարևորվում է սոցիալական ծառայությունները փաթեթով տրամադրելու խնդիրը: Ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների տրամադրումը միջոց է սոցիալական ծառայությունների որակը, մատչելիությունը բարձրացնելու, դեպի հաճախորդները կողմնորոշելու, դրանց գնահատման և մշտադիտարկման, ինչպես նաև ամբողջ գործընթացի արդյունավետությունը բարձրացնելու համար:

Նշված համակարգին անցնելու գործընթացը բավականին երկարատև է, այն պետք է իրականացվի ատիճանաբար և առնչվում է կառավարման ոլորտի տարբեր ճյուղերի: Համակարգի ներդրման համար իրականացվում է իրավաստեղծ ծավալուն աշխատանք, հստակեցվում են յուրաքանչյուր օղակի լիազորությունների շրջանակները, ինչպես նաև համատեղ աշխատանքի եզրերը, մշակվում են մեխանիզմները, դրանց նորմացույցերը և այլն:

Ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների համակարգի ներդրման նպատակով 2012 թվականի հուլիսի 26-ին ընդունվել է ՀՀ կառավարության N 952-Ն որոշումը, որով հաստատվել է ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների համակարգի (այսուհետ՝ համակարգ) ներդրման

ծրագիրը, նախատեսվել և ՀՀ Արարատի մարզում իրականացվել է ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների տրամադրման փորձնական ծրագիր:

Համակարգի ներդրումը ենթադրում է հանրապետությունում ձևավորել համալիր սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններ (ՀՄՄԿ), որոնցում տեղակայվելու են սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմինները՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության սոցիալական ապահովության ապահովության բաժինները, զբաղվածության տարածքային (մարզային) կենտրոնները, բժշկասոցիալական փորձաքաննական հանձնաժողովները, ՀՀ մարզպետարանների (Երևանի, Գյումրու, Վանաձորի, Արարատի և Ջերմուկի քաղաքապետարանների) սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմինները: 2017թ. դրությամբ սկսել են գործել թվով 22 ՀՄՄԿ-ներ:

Ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգի հիման վրա տրամադրվել են նաև այլ ծառայություններ: ՀՀ կառավարության 03.11.2016թ. N1122-Ն որոշման համաձայն ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված՝ անապահովության 20.00 միավորից բարձր միավոր ունեցող ընտանիքներն ընդգրկվել են բնական գազի սակագնի մեղմացման ծրագրում՝ թվով 82666, սպառել են ցածր սակագնով ընդամենը՝ 36,811 մլն մ3 բնական գազ կամ յուրաքանչյուրը՝ ցածր սակագնով միջինում սպառել է 445,3.մ3, նախատեսված 600 մ3 դիմաց, ինչպես նաև էլեկտրական էներգիայի սակագնի մեղմացման ծրագրում՝ թվով 120508 ընտանիք:

ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. N 1183-Ն որոշման համաձայն մասնագիտական կրթության վարձավճարի մասնակի փոխհատուցման ծրագրից օգտվել են 2667 ուսանողներ, որոնց ընտանիքները հաշվառված են եղել ընտանիքներ անապահովության գնահատման համակարգում և ունեցել են 30.00 միավորից բարձր միավոր:

ՀՀ կառավարության 4.03.2004թ. N318-Ն որոշմամբ սահմանված կարգով պետության կողմից երաշխավորված ամենամյա առողջապահական պետական նպատակային ծրագրերի շրջանակներում անվճար սպասարկում և ծառայություններ են ստացել ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված՝ 30.00 միավորից բարձր միավոր ունեցող 10754 անձինք:

Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը, 2018

Վիճակագրական ժողովածու

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՈՒ՝

ՀՀ վիճակագրության պետական խորհրդի
անդամ, ՀՀ ՎԿ նախագահի տեղակալ

ԳԱԳԻԿ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

☎ (37411) 523 927

☎ (37411) 524 618

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ ԵՆ

ՀՀ ՎԿ տնային տնտեսությունների
հետազոտությունների բաժինը

☎ (374 11) 524 326

Մարտիրոսովա Դիանան

ՀՀ ՎԿ նախագահի խորհրդական

☎ (374 11) 560 349

Թողարկման պատասխանատու՝

ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի
վիճակագրական տեղեկատվության
տարածման բաժին

☎ (374 11) 523 356